

Nan Namangulun Tudo' Paul Hinadan I Kulintu

(1 Corinthians)

1 ¹Hituwen tudo' ya nalpun ha'on an hi Paul an pinto' Apu Dios hi apostoles an e mangipa'in'innilah nan a'at Jesu Kristu. Hay adwa' hituh ad uwani ya hi ibba ta'un hi Sostenes.

²Hay puntudo'a' ya da'yun ma'anamu'amung an kimmulug hinah ad Kulintu an imbilang Apu Dios hi tataguna an gapuh kimmuluganyu i Jesu Kristu. Ya gapu boh kimmuluganyu i hiya ya niddum ayuh nadan tatagunah abobboble an mangibilang i Jesus hi Ap'apuda an umat hinan aton ta'u. ³Ot hanat malinggop ayu ya minaynayun i da'yu nan homo' Apu Dios an hi Ama ta'u ya nan Ap'apu ta'un hi Jesu Kristu.

Hay A'at Di Homo' Apu Dios Hinadan Kimmulug Hi Ad Kulintu
(*Epesus 1:3-14*)

⁴Hay nanongnah punhanaa' i Apu Dios ya hay ena namoddangan i da'yu an gapuh nan niyatanyu i Jesu Kristu. ⁵Te immannung an ongal di boddang Apu Dios i da'yu te hay limma'inganyu an nanginnilah nan dingngolyun tudtudun Apu Dios. Ya atbohndin waday abalinanyu an e mangipa'innila i naen tudtudu. ⁶Ya matigoh nan nahukkatan an pangatyu an immannung nan emi itudtudu an a'at Kristu. ⁷Ta hiya nan madinola' an hi Apu Dios di manginaynayun an mangdat hi nat'onat'on an abalanan ta'u an malpuh nan Espirituna ta damunah panpannodan ta'u hi pumbangngadan Apu ta'un hi Jesu Kristu. ⁸Ya atbohndin hiyay mangihamad hi pangulug ta'u ta way aton ta'un manginaynayun hi pangulug ta'u ta wan hitun punhumalyaana ya maphod di panigona i dita'u. ⁹Ya madinol ta'un hi Apu Dios an namto' i dita'u ya atonan namin datuwe ta wan nanongnan maphod di niyatan ta'u hinan Imbabalanan hi Jesu Kristu an hi Ap'apu ta'u.

Hay Nahamad Hi Pundinolan Ya Hi Jesu Kristu

¹⁰Hay ibaga' i da'yun i'iba ya mahapul an mun'u'unnudan di punhahapitanyu ta adi ayu mundudu'ang te hidiyey tugun nan Ap'apu

ta'un hi Jesu Kristu. ¹¹Manu'eh athituy pangali' i da'yun i'iba ya wadaday nangibaga i ha'on an nalpuh balen Kole an wadada i da'yuy umana'ahhiyan ¹²an way oha anu on nat'on di ibaganah un'unudona. Te hay udum anu i da'yu ya alyonday ha'on di un'unudonda. Ya nadan udum'e ya alyonday hi Apolos. Ya nadan udum'e ya alyonday hi Peter. Ya nada'e bon udum ya alyonday hi Jesu Kristu di un'unudonda. ¹³Adi maphod hinaen atonyu te undan nagogodway adol Kristu? Ya undan ha'on di niddumanyu hidin numpabonyaganyu? Bokon athidi te bokon ha'on di nangiyateh bahulyu.

¹⁴Ongal di punhanaa' i Apu Dios ta duwada ya ammunay binonyaga' hina an da Krispus i Geyus. ¹⁵Te onha ha'on di numbonyag i da'yun namin ot alinah ha'on di un'unudonyu an bokon hi Kristu. ¹⁶Ya da Estepanas an hina'amma ta'wa bo han binonyaga'. Mu ma'id ha udum hi mipanomnom i ha'on. ¹⁷Manu'eh agge da'yu binonyagan i ha'on ya bokon hidiyen tamuy inyukod Jesu Kristu i ha'on. Te hay inyukodna i ha'on ya nan e' pangipa'innilaan hinan inat Jesu Kristu an iphodan ta'un tatagu. Ya ta'on on nan inat'un nuntududu ya agge' indinol hinan aphod di panapit'u te agge' pinhod an ha'on di ipabaktun nadan tatagu an bokon mo hi Kristu an nangiyateh bahul ta'uh nan krus.

Nan Nahamad An Tutdudu

¹⁸Hay innila' ya nan mitududu an a'at di natayan Jesus hinan krus ya adi patiyon nadan ay nanatten tatagu te hay punnomnomda ya ma'id ha hilbina. Mu dita'u'e an mi'tagu i Apu Dios ya patiyon ta'u an hidiyen tududuy panginnilaan ta'u hinan ongal an abalanan Apu Dios hinan nitaguwon ta'u. ¹⁹Te hay impitudo' Apu Dios ya alyonay,

Bahbaho' di la'ing nadan nun'alala'ing ya pumbalino' hi ma'id ha hilbin di nomnom nadan nun'anomnoman.^a

²⁰Ot nganne moy hilbin nadan nun'alala'ing hitun luta an umat hinadan na'nginnilah nan tugun Moses ya nadan nun'ala'ing an mi'yahhiyan? Undan agge impatigon Apu Dios an numbalinonah ma'id ha hilbin di la'ing di tataguh tun luta? ²¹Hi Apu Dios di immannung an nala'ing te alyonay adi gapuh la'ing di tagu ya innilaonday abalinana. Te hay pinhodna ya taguwona nadan kumulug i hiya an gapuh nan emi ipa'in'innila an ta'on on alyon di udum hi layah.

²²Hay alyon nadan Judyu ya gahin on waday mipatigoh milagro ta panigandah a'immannung nan mitududu ya ahida patiyon. Ya nada'e bon bokon Judyu ya hay mabalin hi abulutonda ya nan tududun niyunnudan hi la'ing di tagu. ²³Mu da'mi'e ya hi Kristu an nateh nan krus di emi ipa'in'innila an ta'on on umipabohol hinadan Judyu te umipabain

^a 1:19 Isaiah 29:14

anu i dida. Ya nada'e bon bokon Judyu ya alyonday tudtudun ma'id ha hilbina. ²⁴Mu dita'un Judyu onu bokon Judyu an pinto' Apu Dios hi tataguna ya patiyon ta'u an nahamad hidiyen tudtudu. Te ipa'innilana i dita'u an nan natayan Kristu hinan krus ya hidiyey atigan nan ongal an abalinan Apu Dios ya nan la'ingna. ²⁵Ta hidiyen alyon di udum hi ma'id ha hilbina ya onnot on hidiyey ongal di itudduna mu hay la'ing di tagu. Ya ta'on boh on alyon di tataguy nan natayan Jesus di mangipatigoh a'id ha abalinan Apu Dios mu onnot on hidiyey atigan di abalinana an adi abalinan di tagu.

²⁶Ya hay nomnomnomyun i'iba ya hidin pinto' dita'u i Apu Dios ya oh'ohha i dita'uy ma'al'ali an nun'adal. Ya oh'ohha i dita'uy kadangyan ya mapemaman. ²⁷Te hi Apu Dios ya pinilina nadan ma'id ha inniladah panigon di tatagu ta mibabain nadan nun'alala'ing. Ya atbohdi pinilina nadan mapihul an tataguh tun luta ta mibabain nadan matangad an tatagu. ²⁸Manu'eh pinto' Apu Dios nadan mapihul an tataguh tun luta ya ta wan ipatigona an bokon nadan ma'omnawan hitun lutay alpuwan di maphod an itaguwan. ²⁹Ta wan ma'id ha taguh mabalin an mumbaktu hi hinangngab Apu Dios an gapuh abalinana. ³⁰Te ta'on on nan e ta'u nidduman i Jesu Kristu ya hi Apu Dios di ud nomnom an hinnagnah Jesu Kristu hitun luta ta hiyay nangiyateh bahul ta'u ta wan mabalin an abuluton dita'un Apu Dios hi tataguna. ³¹Te impitudo' Apu Dios an alyonay, Hanat bokon hay adol ta'uy ilattuwig ta'u ta hanaot an inat nan Ap'apu ta'uy ilattuwig ta'u.^b

Hay Agge Nangidinlan Paul Hi Amaphod Di Panapitna

2 ¹Hidin hopap di immaliya' hi awadanyun i'iba hi nangipa'innilaa' hinan tudtudun Apu Dios ya innilayun adi umat hi panapit di nala'ing an humapit di inat'un nuntudtudu i da'yu. ²Te hay ninomnom'un ipa'innilana da'yu ya hi Jesu Kristu ya abuh an namamah nan ena natayan hinan krus. ³Ot tinigoyu an gumayonggonga' hi bain'u te innila' an manghan di abalina' an muntuddu. ⁴Ya atbohdiy panapit'u an adi umat hi panapit nadan nun'alala'ing an tataguh tun luta an manayhayu' hinadan mangngol mu kimmulug ayu an gapuh boddang nan Espiritun Apu Dios. ⁵Ta hiya nan hinaen eyu kimmulugan i Kristu ya agge nalpuh la'ing di tagu te nalpuh nan abalinan Apu Dios.

Nan Boddang Nan Espiritun Apu Dios

⁶Hanadan nihamad di pangulugda ya innilada an nan itudtudumi ya nalpuh nan la'ing Apu Dios an agge nalpuh la'ing di tatagu onu nadan ap'apuh tun luta an mapogpog di pun'ap'apuwanda. ⁷Te hi

^b 1:31 Jeremiah 9:24

Apu Dios nimpey nalpuwan diyen la'ing an hiya din ninomnomna tuwalih din ma'id ni' ha ohah limmuna an ahi ta'u middum i hiyah tun ipabaktuwana. Mu aggena impa'innilah nadan tataguh din hopapna. ⁸Ya nadan ap'apun di tataguh tun luta ya aggeda innilah tuwen ninononmnom Apu Dios te onha na'awatanda ot wan aggeda impipata' nan na'abbaktun Ap'apu ta'uh nan krus. ⁹Mu athidiy na'at ta nipa'annung nan impitudo' Apu Dios an alyonay,

Nan ma'aphod an indadaan Apu Dios hinadan waday pamhodnan hiya ya ma'id ha ohah taguh nanigo ya nangngol onu nunnomnom hi a'atna.^c

¹⁰Mu impa'innilan nan Espiritunan dita'uh ad uwani. Te nan Espirituna ya ma'id ha aggena innila an ta'on on nan punnomnom Apu Dios.

¹¹Dita'un tatagu ya adi mabalin hi namaag ya innilan nadan udum an tatagu nan wah nomnom ta'u te ammuna ta'un nanginnila. Ot namama moh nan nomnom Apu Dios an ammuna nan Espirituna hi nanginnila.

¹²Mu gapuh nan niddumanan dita'u ya mabalin an ma'awatan ta'u nadan dakol an indat Apu Dios i dita'u. Mu nadan agge kimmulug ya adida ma'awatan datuwe. ¹³Ta hiya nan muntudtudu ami'e ya bokon hay la'ingmiy pangidinlanmi te nan Espiritun Apu Dios te hiya ya ammunay mabalin an mangipa'awat hinan tudtudun Apu Dios hinadan tatagun nidduman nan Espirituna.

¹⁴Mu nadan tatagun ma'id i dida nan Espiritun Apu Dios ya adida abuluton nan tudtudun malpuh nan Espiritu te adida ma'awatan an gapu ta bokon nan Espiritun Apu Dios di pangidinlandah mangipa'innilah ibalinana. Ta hiya nan hay punnomnomda i diyen tudtudu ya layah onu hapit an ma'id ha hunungna. ¹⁵Mu nan tagun wadan hiya nan Espiritun Apu Dios ya mabalin an imatunana nan nibahho ya nan nipto'. Mu nan agge kimmulug an ma'id nan Espiritun Apu Dios i hiya ya adina ma'awatan nan punnomnom ya pangiyen nan tagun nidduman nan Espiritun Apu Dios. ¹⁶Ta hiya nan waday nitudo' hinan hapit Apu Dios an alyonay,

Ma'id i dita'un tatagu ha nanginnilah nomnom Apu Dios ta hiya nan ma'id i dita'u ha mabalin hi mangituddu i hiya hi atona.

Mu dita'un kimmulug ya umat hi punnomnom Kristu di punnomnom ta'u.

Hi Kristu Ya Ammunay Madayaw

3 ¹Ibaga' i da'yun i'iba an hidin nuntudtuduwa' i da'yu ya adi mabalin hi itudtudu' nadan naligat an tudtudu te agge ayu ni' imminghah nan pohdon nan Espiritun Apu Dios. Te nan pangiyen eyu ya umat hi

^c 2:9 Isaiiah 64:4

pangiye'en di agge kimmulug. Te nan a'at di pangulugyu ya umat hinan a'at nan pi'yayyam an golang. ²Ta hiya nan hay intuddu' ya nan umat hi gatas an nalakah pangukmunan an bokon hanan umat hi makulhin makan. Te hay immannung ya ta'on on ad uwani ya adiyu abalanan an anon nan makulhi te adiyu ni' ma'awatan nadan naligat an tutdudu. ³Te ma'innilah nan pangatyu an agge ni' nihamad di pangulugyu te munhin'akah ayu ya way ohaon ipapilitnay pohdona. Hinaen pangatyu ya umat hi pangat nadan agge kimmulug. ⁴Te hay udum ya alyonday ha'on di un'unudonda ya hanada'e bon udum ya alyonday hi Apolos. Ta hinaey atigana an nipaddung di pangatyuh nan pangat di agge kimmulug.

⁵Undan nganney punnomnyu i da'mi i Apolos an on ami tagu ya ammuna an ba'baalon Apu Dios an hinnag da'mi an muntutdudu i da'yu ta kimmulug ayu an ta'on on agge numpaddung nan inyukod Apu Dios hi tamumi. ⁶Te hay tamu' ya paddungnay inihok'u nan hapit Apu Dios hi nomnyu. Ya hi Apolos di paddungnay nunsibug i diyen nihok. Mu hay mangipa'ong'ongngal i diyen nitanom ya hi Apu Dios. ⁷Ta nan mun'ohok ya munsibug ya numpaddungdan ma'id ha nabakbaktu i dida an ammunah Apu Dios te hiya ya ammunay mabalin an mangipa'ongngal hinadan nitanom. ⁸Ot nan tagun nun'ohok ya nan tagun munsibug ya ma'id ha nabakbaktu i didan duwa. Ya hi Apu Dios di ukod an mangdat hi gunggunan nadan mumpuntamu an miyunnudan hinan inatdan nuntamuh nan inyukodnan tamuda. ⁹Ot athina i da'min Apolos an on da'mi puntamuwon i Apu Dios ya abuh. Ya da'yu nadan paddungnay puntanoman Apu Dios an puntamuwanmi onu nan ma'apyah balen Apu Dios.

¹⁰Ta gapuh nan abalanan an indat Apu Dios i ha'on ya mabalin an nahamad di inat'un nangapyah nan ipabunan di bale. Ya wadaday udum ta diday ukod an manginayun an munhamang. Mu mahapul an halipodpodonda ta wan mipto' di pangapyada. ¹¹Ya mahapul an ma'id ha udum hi alyondah nahamhamad hi pangipabunan te ammuna nan impa'innila' tuwalin da'yu an hi Jesu Kristu. ¹²Ot nan manginayun an mangapyah bale i diyen ipabunana ya mahapul an umat hinan balitu' onu silber onu nadan nun'anginan batuy usalona ta bokon nadan nalakan mapa'ih an umat hi kayiw onu gulun. ¹³Te hitun punhumalyaan Kristu ya mipa'innilah namin nadan a'at di tinamuwanda. Te hay atonan munhumalya ya umat hi aton nan apuy an gobhonan namin ta mabati nan umat hi balitu' ya silber ya nadan nun'anginan batu. ¹⁴Ta onha napatnah nan apuy nan niyapyah nan nahamad an ipabunan di bale ya agge naghob an nunnanong ya waday midat an gunggunan nan nangiphod. ¹⁵Mu maghob'e tuwali ya ma'id ha midat i hiyah gunggunana. Ya manu te mi'taguh diyen tagu mu umat hinan tagu an

ammunay adolnan inihwangnah nan gimmanab an bale an ma"i'd ha ta'on hi ohah inhawwangna hinadan gina'uh nan bale.

¹⁶Ot mahapul an nomnomnomon ta'u an dita'u an kimmulug di ma'alih balen Apu Dios an niha"adan nan Espirituna. ¹⁷Ta hiya nan hi Apu Dios ya bahbahona nan tagun mamambah i dita'u an nunhituwana. Te dita'un ma'alih balena ya hiyay ud bagi i dita'u.

¹⁸Ot hanat ma"i'd i dita'u ha hiya on inlaylayahhanay adolna an hay punnomnomna eh'a ya nala'ing an ta'on on ammuna nan la'ing di taguh tun lutay wadan hiya. Ot wada'e i da'yu ha athidiy punnomnomna ya udu'dul on mahukkatan ta nan tutdudun Apu Dios di ita'dogna an ta'on on alyon nadan tataguh ma"i'd ha innilana. Te atona'ehdi ya hiyay immannung an nala'ing. ¹⁹Te hay la'ing di tagu ya ma"i'd ha hilbina i Apu Dios an umat hinan impitudo'nan alyonay, Nadan tatagun mangididinal hinan la'ingda ya ammuna ya hidiyen la'ingday usalon Apu Dios hi paddungnay pumbituna i dida.^d

²⁰Ya wada boy ohan impitudo' Apu Dios an alyonay, Nan Ap'apu ta'u ya innilanay wah nomnom di tagu ya hidiyen punnomnomda ya ma"i'd ha hilbina an ta'on on alyon di tataguh tun luta hi nun'ala'ingda.^e

²¹Ta hiya nan ta'on on nganney abalanan di ohan tagun muntuddu ya adiyu alyon hi nabakbaktu mu nadan udum te an naminda ya intuda' Apu Dios dida ta wan bumoddangda i da'yu. ²²Ot wadah Peter ya hi Apolos ya ha'on tee ta wan bumoddang ami i da'yu. Ya an namin nadan wah tun luta ya tun nitaguwan ta'u ya hay atayan ta'u ya ta'on on nadan ma'ma'at hi ad uwani ya waday boddangna i dita'u. ²³Te dita'u ya tatagu dita'u i Kristu an wada i Apu Dios.

Hay A'at Nan Puntamuwon Apu Dios

4 ¹Hay maphod hi nomnomnomonyu ya baal da'mi i Kristu an nangiyukadanah e mangipa'in'innilah nan tugun Apu Dios an agge ni' nipa'innilah din hopapna. ²Ya mahapul an hanadan baal ya na'na'unnuddah nan ud baal i dida. ³Ta hiya nan ha'on'e ya bokon hay ibagan di tataguh nan inat'un nuntamuy pundinola'. Ya atbohadin ta'on on ha'on ya adi' alyon hi maphod onu adi nan inat'u. ⁴Te ta'on on hay punnomnom'u ya ma"i'd ha inat'uh gumalat hi pangihingalan Apu Dios i ha'on mu agge' innilah on athidiy punnomnom Apu Dios. Te nan Ap'apu ta'u ya abuh di mabalin an mangibagah nan immannung an a'at'u. ⁵Ta hiya nan adi mabalin hi dita'uy mangali hi maphod onu adi maphod nan ohan tagu. Ot hay maphod ya haddon ta'u ta ingganah on mumbangngad hi Kristu. Te hitun pumbangngadana ya ibagana nan immannung an a'at di hinohhan dita'u an ta'on on nan agge na'innilaan hi ad uwani

^d 3:19 Job 5:13   ^e 3:20 Psalm 94:11

an ato'aton di tatagu ya atbohdih nan nomnomda. Ya an namin nadan nangat hinan pohdon Apu Dios ya ahi maphod di ibaganan dida an miyunnudan hinadan ina'inatda.

⁶Hituwen imbaga' an a'atmi i Apolos ya pohdo' an innilaonyun i'iba' an da'min muntudtudu ya ma"i'd ha ohah nabakbaktu. Ta hiya nan mahapul an idinongyuh naen eyu pangipabaktuwan hi udum an muntuddu. Te nan athinan pangat ya adi miyunnudan hinan tugun Apu Dios an impitudo'na. ⁷Manu te mabalin an wada i dita'uy dakdakkol di innilana mu nadan udum. Mu ta'on on athidi ya hi Apu Dios damdamay nalpuwan diyen abalanan ta'u. Te an namin nadan nawadan dita'u ya hiyay nalpuwana. Ot hiya nan ma"i'd ha aton ta'un mumbaktu an gapuh nan wadan abalanan ta'u te on nidat i dita'u an bokon dita'uy nunlumu.

⁸Wan hay punnomnomyuh nan a'at di pangulugyu ya na'hammad an ma"i'd ha kulangna. Ta paddungnay na'abbaktu ayu an ay ayu papatul. Mu da'mi'e ya ma"i'd ha bilangmi. Mu maphodot on immannung an ad uwaniy pumpatulanyu ta wan middum amin mun'ap'apuh nan pun'ap'apuwanyu. ⁹Mu hay punnomnom'uh inyabulut Apu Dios hi a'atmin a'apostolesna ya da'mi nan na'adda'ul hi ad uwani. Te hay punnomnom di tatagun da'mi ya ma"i'd ha hilbimi ta udu'dulnay mipapate ami ta punhintiggan da'mih tatagu ya ta'on on hanadan anghel. ¹⁰Te hay pangalidan da'mi ya ay ma"i'd ha nomnommi an gapuh pangun'unudanmi i Kristu. Ya alyonda boy da'mi nan ma"i'd ha abalinana. Ta nunhiglay pamihuldan da'mi. Muden da'yu'e ya alyonyuy innilayun namin an ma"i'd ha pungkapyanyu. Ya atbohdih alyonyuy da'yuy pemanan di tatagu. ¹¹Mu da'mi'e ya ingganah ad uwani ya mapalpaligat ami. Te wa'e on ma'a'agangan ami ya ma'u'uwoh ami ya nun'adudunut nadan lubungmi ya wa'e on pamaaggon nuntampu' da'mi. Ya ma"i'd ha nadutu' hi nunhituwanmi te on ami e umanin'innabat an e muntudtudu. ¹²Ya atbohdih ma"able amin tumamutamu ta waha pangalanmih igatangmih mahapulmi. Ya ta'on on nunhiglay pamihuldan da'mi ya maphod di nambalmin dida. Ya nunhiglay namalpaligatdan da'mi mu onmi attog inip'itpol. ¹³Ya binana'bain da'mi mu impa'ulayanmi damdama dida. Mu ta'on on ina'inatmihdi ya hiya damdaman hay punnomnom nadan tatagun agge kimmulug i da'mi ya ma"i'd ha innilami. Ta ingganah ad uwani ya on ami ay ginalut hi panigoda.

¹⁴Agge' intudo' datuwe ta way atonyun mibabain. Mu manu'eh ipa'innila' datuwe ya ta wan pun'adalanyu. Te ha'on'e ya ibilang da'yuh i'imbabale' an ongal di punnomnom'u i da'yu. ¹⁵Ya ta'on on alinah umeh himpuluy libuy (10,000) muntudtudun da'yuh nan a'at di e pangun'unudan i Kristu mu nomnomnomonyu an ha'on ya abuh han ay hi amayu te ha'on di namangulu an nangipa'innilani da'yuh nan a'at Jesus ta hiya nan kimmulug ayun hiya. ¹⁶Ot hiya nan ibaga' i da'yu

an maphod on iyunnudanyu i ha'on. ¹⁷Ta hiya nan honago' hina nan imbilang'uh pohpohdo' an imbabale an hi Timothy an na'na'unnud i Apu Dios ta ipanomnomna i da'yu nan a'at di pangun'unud i Jesu Kristu an hiya nan un'unudo'. Ya hidiye boy e' itanudtuduh nadan kimmulug hi asimbasimba'an an uggan'u umayan.

¹⁸Innila' an needahnay udum i da'yu an hay punnomnomda ya adiya' mo mumbangngad hina ta hiya nan nginumheda. ¹⁹Mu iyabulut'en Apu Dios ya agagga ya umaliya' ta innilao' danaen tatagun mungngohe hi'on immannung an waday abalinanda onu manuy hapitonda. ²⁰Te nan a'at nan tagun immannung an niddum hinan pun'ap'apuwan Apu Dios ya miyunnudan di pangatnah nan pohdon Apu Dios an bokon hapit ya abuh. ²¹Ot nomnomnomonyu ta hitun umaliya' ya bokon hay hingal'un da'yuy idatong'u ta wan nan maphod di punhahhahapitan ta'u.

Hay Panitilogan Hinan Nibahhoy Pangatna

5 ¹Waday nipa'innila i ha'on an adi ahan maphod an at'aton di ohan kimmulug i da'yuhna. Ya innila' an ta'on on nadan agge kimmulug ya adi mabalin hinaen umipabain an at'aton naen tagu an ilo'na nan numbintanan amana. ²Mu tanganu mahan on at'ayuhna an ta'on on athinay ma'ma'at ya mumbaktu ayu damdama. Unhaot nunhiglan mahkit hi punnomnomanyu ya impaanyuh naen taguh nan a'amu'amunganyu ta adi midmiddum i da'yu. ³Ta'on hi ona' ma'id hina mu aya' damdama wahna te ninonomnom'u nan madadawoh hi ma'at. ⁴Ot di'et ma'amung ayu ya nomnomnomonyu an wadah Jesu Kristu an ni'yamung i da'yu. Ya ta'on on ha'on ya aya' ni'yamung i da'yu. Ot waday abalinanyu an indat nan Ap'apu ta'un hi Jesu Kristu ⁵ta iyukodyu i Satanas hinaen tagu ta wan paligatona ta alina ya matitilog ta idinongna ta way atonan mi'taguh tun pumbangngadan nan Ap'apu ta'u.

⁶Hana'en eyu pumbaktuwan ya adi maphod. Innilayu nan a'at di yist an ta'on on kittang ha middum ya pa'ongngalona nan alinan ma'apyah tinapay. ⁷Ya hinan punnomnomnoman ta'uh nihwangan handidan a'ammod ta'uh ateh ad Egypt ya mahapul an mitopal an namin nadan yist. Ta athidi bon dita'u an mahapul an idinong ta'u nadan pumbahbahulan ta'u ta ammuna nadan maphod an a'at ta'u tuwaliy aton ta'u. Ot abalinan ta'un mangat i danae te inyaten Jesu Kristu di bahul ta'u. ⁸Ot hanat idinong ta'u nimpén namin nadan pumbahbahulan ta'u an umat hi humihiwawan hi ibba ya nadan udum an adi maphod an pangat. Ta hanadan nipto' an pangat di ipa'ingha ta'un aton ta mipaddung ta'uh nan tinapay an agge nadduman hi yist.

⁹Ya wada din intudo'u an inali' di adi ayu midmiddum hinadan tatagu an e mi'il'illo' hi bokonda ahawa ¹⁰ya ta'on on hinadan ma'aggamgam onu nadan kumulukuluk hi ibbada onu nadan mundayaw hi udum an

dios. Mu hay pinhod'un ibaga i nae ya bokon nadan agge kimmulug di adiyu idduman. Te onha dida ot gahin on ayu umaan hitun luta. ¹¹Mu hay pohdo' an ibaga i naen inali' an adiyu idduman ya nadan tatagun mangalih kimmulugda mu dee mannot an mi'ilala'ida onu mi'babaida. Ya hanada'en udum ya ma'aggamgamda onu mundayawda hi udum an dios. Ya mabutobutongday udum ya kumulukulukday udum ya hanada'en udum ya ahiwawanday ibbada. Danaen tatagu nan alyo' hi ta'on on ha eyu pi'ib'ibbunan i dida ya adiyu goton.

¹²Bokon ha'on di mangipanuh hinadan ato'aton nadan agge kimmulug. Mu dita'u'e ya mahapul an titilgon ta'u nadan ibba ta'un kimmulug hi'on nibahhoy pangatda. ¹³Ta hiya nan hay ibaga' hi atonyu i naen tagun numbahul ya mahapul an adiyu pi'id'iddumon hinadan a'am'amunganyu.^f Mu nada'en agge kimmulug ya hi Apu Dios di ukod i dida.

Hay Nibahhawan Nadan Udum An Kimmulug Hi Ad Kulintu

6 ¹Da'yu'en kimmulug ya wa'et waha aggeyu pinhod hi inat nan ohan ibbayu ya hanat adiyu e idalom hinadan agge kimmulug ta bokon diday mangipanuh. Hay maphod ya hanadan ibbayun kimmulug i Apu Dios di pangibagaanyu ta diday mangipanuh. ²Te undan aggeyu innila an dita'un tatagun Apu Dios di middum i Jesu Kristu an mangipanuh hi tataguh tun lutah pidwana? Ot athidi'ey ma'at ya undan ammuna ha athidih mabgawan ya adiyu abalanan an ipanuh?^g ³Ya undan aggeyu innila an ta'on on hanadan anghel an nalpuh ad abunyan ya middum ta'u i Jesus an munhumalyan dida? Ot hi'on athidiy ma'at ot namama mon abalanan ta'u nadan nalakan mihahapit hitun luta. ⁴Ta hiya nan wadada'ey mundadalloman hinadan ibbayun kimmulug ya iyeyuh nadan ibbayun kimmulug ta diday bumoddang an mangipanuh. ⁵Athituy pangali' i da'yu ta way atonyun bumain te undan ahan ma'id i da'yun kimmulug ha mabalin hi mangipanuh hinadan ibbayun kimmulug an mundadalloman. ⁶Adi maphod danaen pangaty te da'yu on indalomyuy ibbayun kimmulug. On eyu bo udot imbagah nadan agge kimmulug ta diday mangipanuh i da'yu yaden dayyadahdi nadan agge kimmulug.

⁷Hanan punhindadallomanyun kimmulug ya ipa'innilana an nibahho ayu. Te dita'un kimmulug ya udu'dulnay itpol ta'u nadan adi maphod an aton nadan ibba i dita'u mu ta adi ta'u mundalom an ta'on on kulukon dita'u. ⁸Mu ma'id te onnot bo on da'yun kimmulug i Apu Dios on nunhingkululuk ayu. ⁹Undan aggeyu innila an hanadan nibahhoy ato'atonda ya adi mabalin hi middumda nan pun'ap'apuwan Apu Dios? Ot hanat halipodpodonyu ta adi ayu mi'hayhayyup hinadan mangilo' hi bokonda ahawa onu nadan mundayaw hi udum an dios onu nadan mangiluktap hi ahawada onu nadan linala'in

^f 5:13 Deuteronomy 17:7; 19:19; 21:21; 22:21,24; 24:7   ^g 6:2 Luke 22:28-30

mumpabayad hi adolda onu nadan mangahawah ibbadan binabai onu linala'i¹⁰ onu hinadan e humanod'ap onu nadan na'agum onu nadan mabutobutong onu nadan attaondan e tumtumbu'on di ibbadan tagu an ta'on on agge immannung onu nadan ma'ngihhapit ta alanday pihhun di ibbada te dadiyen tatagu ya adida middum hinan pun'ap'apuwan Apu Dios.¹¹ Athidiy udum i da'yuh din aggeyu ni' kimmulugan. Mu maphod ta ad uwani ya indinongyu dadiye ta da'yu moy tatagun Apu Dios hi ibilangnah maphod te pinakawan da'yu an gapuh nan inat nan Ap'apu ta'un hi Jesu Kristu ot ipiddumna bon da'yu nan Espirituna.

Hantun Adol Ta'u Ya Bagin Apu Dios

¹² Mabalín an wadada i da'yuy mangali hi, Mabalín an atonmi nadan pinhodmin aton. Manu te mabalín mu adi an namin di aton ya iphodan. Te mabalín an atonyun namin nadan pinhodyun aton mu wa'et immingha ya naligat an idinong.¹³ Ya alyonyu boy nan makan ya nawada te mahapul di bituka ta'u ya atbohdiñ nan bituka an nawada ta iha''adan di anon ta'u. Mu innila ta'un udum hi algo ya pogpogon Apu Dios datuwen duwa. Mu adi athidiñ tun adol ta'u te agge nalmu ta ukod i hiyah nan pohdonan aton an umat hi ena pi'lo'an hi bokona ahawa. Mu nawada ta wan munhilbi i Apu Dios an hiya nan mangipappapto' i dita'u.¹⁴ Te udum hi algo ya mahuwan Apu Dios tun adol ta'u an gapuh nan ongal an abalinana an umat hidin nummahuwanah nan Ap'apu ta'uh din natayana.

¹⁵ Ya innilayu an kimmulug ta'u'e mo i Kristu ya dita'uy agimangnun di adolna. Ta hiya nan adi maphod hi'on nan kimmulug ya ena id'iddum di adolnah nan babain mumpabpabbayad hi adolnah linala'i.¹⁶ Te undan aggeyu innila an nan tagun mangilo' hinan babain mumpabpabbayad hi adolna ya numbalindah ohay adol. Te hay impitudo' Apu Dios ya alyonay, Bokonda mo duwa te ayda na'ohhan adol.^h ¹⁷ Mu hi'on nan Ap'apu ta'un hi Jesu Kristu di pi'idduman ta'u ya miyunnudan di punnomnom ta'u hinan punnomnomna.¹⁸ Ot hiya nan mahapul an adiyu goton an aton hidiyen pumbahulan an umat hi e pi'lo'an hi bokon ahawa. Te an namin di pumbahulan ya adi maphod te puma''ih nitaguwan ta'u. Mu iyal'alanah nan pangilo'an hi bokon ahawa te dadagonan namin nan niyatan di adol.¹⁹ Ya innila ta'un tun adol ta'u ya nunhituwan nan Espiritun Apu Dios an impiddumnan dita'u. Ta hiya nan bokon dita'uy ukod hi adol ta'u te hi Apu Dios an ud tagun dita'u di ukod.²⁰ Te hiyay namla' i dita'u. Ta hiya nan mahapul an an namin di aton ta'u ya hi Apu Dios di midayaw.

Hay A'at Di Mangahawa

7 ¹ Hana'en intudo'yun pohdonyun mahmahan i ha'on an a'at di mangahawa ya udu'dulnay adita mangahawa. ² Mu hidiyeyey

^h 6:16 Hidin Hopapna 2:24; Matthew 19:6; Mark 10:8

lummuh e pi'lo'an di ohah bokona ahawa ya udu'dulnah on way ohaon waday ahawana. ³Ya hanan himbale ya mahapul an way ohaon atona nan lebbengnah nan ahawana. ⁴Te nangahawa'e mo nan babai ya bokon hiya ya ammunay ukod hi adolna te waday kalebbengan nan ahawana. Ya atbohdi nan lala'i an bokon mo hiya ya abuh di ukod hi adolna te wada damdamay kalebbengan nan ahawana i hiya. ⁵Ta hiya nan da'yu'en nun'alahin ya adi maphod onyu iyadiy adolyuh nan ahawayu. Mu pohdonyu'en munhiwwayan ni' an malo' ta way atonyun mangihamad an mundasal ya punhapitanyu ni' ta gahin hi abulutonyun duwa. Mu adi damdama a'uga'ugab te alinah adi ayu pa'itpol ya alinah waday adi maphod hi ipanomnom Satanas i da'yu.

⁶Mu adi' bo alyon hi mahapul an malahin ayun namin. Mu hay punnomnom'u ya udu'dulnay way ohaon waday ahawana hi'onyu pohdon an mangahawa. ⁷Mu maphodot on an namin ayu ya umat ayu i ha'on an agge nangahawa. Mu innila' an adi an namin ya wadah tuwen abalanan te ningamut an hi Apu Dios ya agge numpappadung di indatnah abalanan ta'u. ⁸Ot hay itugun'uh nadan agge ni' nalahin ya ta'on on nadan nabalu ya maphod on minaynayun an adida mangahawa an umat i ha'on. ⁹Mu ningamut'en ongal di naminhodan mangahawa ya udu'dul di mangahawada mu hanan nunhiglay amohdah nadan numpangahawa.

¹⁰Ya hay tugun'u boh nadan nangahawa ya adi mabalin hi taynan nan babai nan ahawana. Hituwen tugun ya nalpu i Apu Dios an bokon ha'on di ud nomnom. ¹¹Mu onha niluh an waha babaih tinaynana nan ahawana ya mahapul an adi mumbintan. Mu pohdona'en malahin ya maphod on ibangngadnah nan ahawana. Ya atbohdi nan lala'i an mahapul an adina ibolhe nan ahawana.

¹²Ya pohdo' bon iddum hituwen tugun'uh nadan udum i da'yu an onha nan lala'i di kimmulug ya agge nan ahawanan babai muden pohdon diyen babain nanongnan munhimbalede ya maphod di adi ibolhenⁱ nan lala'i. ¹³Atbohdi nan babain kimmulug an onha nan ahawanan agge kimmulug ya matigon pohdonan munnanongdah balede ya adi maphod an ibolhen nan babain kimmulug. ¹⁴Te onha niluh an nalahin hidiyen babai ya ahi kumulug ya mabalin an gapun hiya ya pi'wagah Apu Dios hi ahawana. Ya atbohdi hi'on nan nalahin an lala'i di kimmulug ya mabalin bon pi'wagah Apu Dios nan ahawana. Te onha adi pi'wagah Apu Dios nan agge kimmulug an ahawan nan kimmulug ot hay panigon Apu Dios hinan i'imbabaleda ya imbabalen di agge kimmulug. Mu gapu ta adi athidi ya hiya nan mabalin an wagahan Apu Dios nadan imbabaleda an gapu ta kimmulug hi amada onu hi inada. ¹⁵Mu onha ningamut hinan agge kimmulug di naminhod an mi'bolhe ya bokon pumbahulan hi'on iyabulut

---

ⁱ 7:12 Hay pangalin di udum hinan ibolhe ya ihiyan.

nan kimmulug ta adi mi'hannu. Te bokon nan e pi'hannuwan di gapunah namto'an Apu Dios i dita'u. ¹⁶Ya manue boh alyo' di adiyu ipagol dida ya ma'id damdama ha mapto' hi'on maboddangan ta lo'tat ya kumulug.

Hay A'at Di Abalanan Ta'un Inyukod Apu Dios

¹⁷Ya maphod on hanan niyukod hi hinohha i dita'u di minaynayun hi abuluton ta'u ta adi ta'u hukkatan an gapu ta kimmulug ta'u i Kristu. Hiyah naey tugun'uh an namin an kimmulug hinadan simba'an an bokon da'yu ya abuh. ¹⁸Ta onha waha taguh numpakugit mo ot ahi kumulug ya bokon hidiyey lummuh inomnomana. Ya atbohdi nan agge nakugit an kimmulug an bokon bo hay ena pumpakugitan di nonomnomona te bokon hidiyey ma'ahhapul hi aton. ¹⁹Te hay panigon Apu Dios ya ma'id ha numpahhiwan nan tagun numpakugit ya nan agge. Mu ha ahan di pohdonah hinohhan dita'u ya nan pangunudan ta'uh nan tuguna. ²⁰Ta adi mahapul an hukkatanyu nan a'at di nitaguwanyu an ta'on on ayu kimmulug. ²¹Ta onha himbut ayuh din namto'an Apu Dios i da'yu ya bokon hidiyen ahimbutyuy eyu inomnoman. Mu onha mabalin an malibli ayu ta bokon ayu mo himbut ot maphod. ²²Te ta'on on himbut nan ohan tagu mu kimmulug'e ya hay panigon Apu Dios i hiya ya bokon himbut. Ya atbohdi an ta'on on bokon ta'u himbut ya kimmulug ta'u'e ya numbalin ta'u damdamah himbut Jesu Kristu. ²³Te hay natayanay namla'nan dita'u ta hiya nan mahapul an bokon hay taguy mun'ap'apu i dita'u ta hi Kristu. ²⁴Ta hiya nan da'yun i'iba ya maphod on inaynayunyu nadan niyukod i da'yu hidin agge ayu ni' kimmulug an ta'on on ad uwanin kimmulug ayu. Ot hi Apu Dios di mangipapto' i dita'un namin.

Hay Tugun Hinadan Agge Nalahin

²⁵Hanada'en agge nalahin ya ma'id ha itugun'u i dida hi nalpu hinan Ap'apu ta'u mu hituwen ibaga' ya nalpu i ha'on mu innilayu ot gapuh boddang nan Ap'apu ta'u ya waday abalina' an muntugun i dida. ²⁶Ot hay punnomnom'u ya gapu ta nunhiglay punligatan ta'uh ad uwani ya udu'dul on way ohaon nan a'atnah ad uwaniy minaynayun. ²⁷Ta hanan waday ahawana tuwali ya adina ibolheh diyen ahawana. Ya atbohdi nan ma'id ha ahawana an udu'dulnay adina nomnomnomon an malahin. ²⁸Mu bokon bahul hi'on ayu mangahawa. Mu umannung an ma'udman nan punligatanyuh ad uwani. Ya onha mabalin ot adi' pohdon an maligatan ayu. ²⁹Manue ya ho'dod di timpu hi e ta'u pangatan hinan ipatamun Apu Dios. Ta hiya nan maphod on nan nalahin an lala'i ya bokon hidiyen nalahinanay humaliwa hi ena pangatan hinan ipatamun Apu Dios i hiya. ³⁰Ya atbohdi nadan udum an ma'ma'at hitun nitaguwan ta'u an umat hinan pumpalpaligatan onu nan pun'am'amlongan onu nan pungkumilhuwan ya nadan udum an umat hi e punhapulan hinadan

mikadangyan. Ta bokon danaey humaliwah nan e ta'u pangatan hinan pohdon Apu Dios. ³¹Ta bokon danaen ma'ma'at hitun lutay pangiyohhaan ta'uh punnomnom ta'u. Te na'innilaan ta'u an hitun luta ya an namin nadan wahtu ya mapogpog di niyatanda te adi madne ya mama"idda.

³²Hay pohdo' ya hanat adi dakol di inomnomanyu. Ta umat hinan lala'in agge nalahin an mabalin an iyohhanay punnomnomnah nan ipatamun Apu Dios i hiya. Te hay pangipa'amlongana i Apu Dios di nomnomnomona ya abuh. ³³Mu nan lala'in waday ahawana ya dakol di inomnomanah nan itaguwan hitun luta ya hay atonan mangipa'amlong hinan ahawana. ³⁴Ta hiya mo nan adi mabalin an iyohhanay punnomnomna.

Ya athidi boh nan babai an agge nalahin an hay nomnomnomona ya nan ipatamun Apu Dios i hiya te pohdonan miyunnudan di pangatnah nan pohdon Apu Dios. Mu nan nalahin an babai ya adi athidi te dakol di nomnomnomonah nan itaguwan hitun luta ya hay atonan mangipa'amlong hinan ahawana.

³⁵Manu'eh ato' hinay panugun'u i da'yu ya iphodanyu mu adi' ipapilit an adi ayu malahin. Te hay pohdo' ya ta ma"id ha humaliwah nan pangunudanyun Apu Dios onu nan eyu pangatan hinan inyukodnan da'yu.

³⁶Mu onha waha lala'ih nitbi ta gahin on mangahawa ya hay punnomnomna ya adi maphod hi'on adina ahawaon nan nitbiyana ya udu'dulnay mun'ahawada ot bokon bahul. ³⁷Mu onha hidiyen nitbin lala'i di ud nomnom an adina ahawaon hidiyen nitbiyana te innilana an abalinana an adi malahin ya maphod boh diyen ninomnomna.^j

³⁸Maphod on ahawaon nan lala'ih diyen nitbiyana mu impohpohodna bo hi'on hiyay ud nomnom an adi malahin.

³⁹Ot nan babain waday ahawana ya adi mabalin hi ibolhena nan ahawana ta ahhin malahin boh oha. Mu ningamut'en nate nan ahawana ya mabalin an pinhodna'en mumbintan ya ukod i hiya mu ta ha umat i hiyan kimmulug. ⁴⁰Mu hay punnomnom'u ya udu'dulnah on adi mumbintan. Ya innila' an hituwen punnomnom'u ya miyunnudan hinan intuddun nan Espiritun Apu Dios.

Hay Imbagan Paul Hi A'at Nan Nibaki

(Roma 14:1-23)

8 ¹Hana'en mahmahanyu an a'at di nibaki hi'on paniyoh pangihdaan onu adi ya innila ta'u an way oha i dita'u on waday innilana. Mu mahapul an innilaon ta'u an hinuddum ya nan waday innilana ya munlattuweg mu

^j 7:37 Hinan Greek ya ma"id ha mapto' hi'on nan nitbiyan nan lala'in malahin onu nan hi aman nan babai di ud nomnom an udu'dul on adi matuluy an malahin nan imbabalena.

nan waday pamhodnah nan ibbana ya hay nomnomnomona ya nan iphodan di ibbana. ²Ta hiya nan adi maphod hi'on ipapilit ta'u nan innila ta'u te aton ta'u'ehdi ya hidiyey atigana an kulang di innila ta'u. ³Ya ipa'innila' bon da'yu an innilan Apu Dios nan tagun waday pamhodnan hiya.

⁴Ot athidi'e ya nganney punnomnomyu, on mabalin an ihda ta'uy nibaki onu adi? Innila ta'u tuwali an hanadan dakol an alyondah dios ya bokonda immannung an dios te oha ya abuh nan immannung an Dios. ⁵Mu nadan agge kimmulug ya patiyonda an dakol di dios hi ad lagud ya hitun luta. ⁶Mu dita'u'e ya adi athidi te innila ta'u an oha ya abuh nimpeh Apu Dios an hi Ama ta'un nunlumuh an naminamin an wada. Ya tinagu dita'u ta way aton ta'un munhilbin hiya. Ya oha nan Ap'apu ta'u an hi Jesu Kristu an pundinolan ta'u te hiyay nunlumu hi an namin an wada. Ya gapu bon hiya ya waday pi'taguwan ta'uh munnananong.

⁷Mu nomnomnomon ta'u an adi an namin nadan kimmulug i Kristu ya na'aaan di takutdah nadan udum an dios. Te wadaday udum an hidin hopapna ya nan bakiy impa'inghada ta hiya nan ta'on hi kimmulugda ya nakapuy di pangulugda ta hay punnomnomda ya mumbahulda hi'on anonda nadan nibaki. ⁸Immannung an nan makan ya bokon hidiyey mangihi'an i dita'un Apu Dios. Te ta'on hi anon ta'u nan nibaki onu adi ta'u ya hiyah diyen adina hukkatan nan niyatan ta'un Apu Dios. ⁹Mu ta'on hi athidi ya mahapul an halipodpodon ta'u te alina ya dita'uy gumapuh pambahulan nadan nakapuy di pangulugna. ¹⁰Te onha tigonda an e ta'u mi'mi'an hinadan nibaki ya alinah ma'agaganda ya ni'anda. Ya hidiyey lummuh pambahulanda. Manu i dita'u te innila ta'un ma'id ha niyatan nan baki i dita'u. Mu dida'e ya hay punnomnomda ya pambahulan. ¹¹Ta hiya nan hay a'at mon diyen inat ta'u an gapu ta impapilit ta'u nan innila ta'u ya binahbahna nan pangulug nadan ibba ta'un agge ni' nihamad di pangulugda yaden ta'on on dida ya inyaten Kristu di bahulda. ¹²Ya bokon dida ya abuh di numbahulan ta'u te ta'on on hi Kristu. ¹³Ta hiya nan ha'on'e ya onha nan pangana' hi nibaki di lummuh pambahulan nadan ibba' ot udu'dulnay ta'on on ma'id ha ihda' hi dotag hi inggana.

Hay Mangdat Hi Mahapul Nadan Muntudtudu

9 ¹Ha'on'e ya nawayaa' an mangat hinan innila' an maphod. Te hi Jesu Kristu di numpatigo i ha'on ta hiyay nangalih ha'on di apostolesna an e mangipa'innilah nan tudtuduna. Ot undan bokon da'yuy bungan di nunhilbiya' hinan Ap'apu ta'u.^k ²Ta'on on wadaday adi mangabulut an hi Jesu Kristu di nannag i ha'on mu innila' an adi athidiy punnomnomyu. Te gapuh nuntudtuduwa' i da'yuy kimmuluganyu i Jesu Kristu ta hidiyey panginnilaan an hi Jesus di immannung hi nannag i ha'on.

^k 9:1 Nan Na'na'at 9:3; 1 Kulintu 9:19; 2 Kulintu 12:12; 1 Tesalonika 2:6

³Ta hituwey uggan'u pambal hinadan mamihul i ha'on. ⁴Ya undan ma'id ha lebbengmin midattan hi makan onu ma'inum hinadan emi tumanudduwan? ⁵Ya onha waha ahawa' ot undan adi mabalin hi mi'uyug i ha'on hinan e' puntutuduwan? Nadan i'iban nan Ap'apu ta'u ya nadan udum an apostoles Jesus an umat i Peter ya in'uyugday ahawada. ⁶Nganney punnomnomyu ituwe? Undan da'mi'e i Barnabas ya mahapul an e ami bumolah nadan mahapulmi ya nada'en udum an muntududu ya da'yuy ukod hinadan mahapulda? ⁷Undan waha dingngolyu i ha e nuntindalu hi ma'id ha bo'laona ta hiya damdamay ukod hi an namin hinadan mahapulna? Bokone bo ya on waha e nunhabal mu adi mabalin hi anona dohah nan inhabalna? Ta'on on nan mumpapto' hi kalnero ya undan adi mabalin hi tamtamana dohah nan gatas nadan kalnerona? ⁸Adi ammuna datuweh panginnilaanyu an nan e muntamu ya waday bo'laona. Te ta'on on hinan Nitudo' an Tugun ya athidiy ibagana. ⁹Te hinan Nitudo' an Tugun Moses ya alyonay, Adiyu bunguton di to'on nan baka hi'on mun'ilik.^l

Hidiyen imbagan Apu Dios ya adi ammuna nan baka hi ninomnomnah mahapul hi mangan. ¹⁰Te hay imbagana i diyen impitudo'na ya da'min e muntududuh hapitna. Te umat amih nan e mun'aladu ya e mun'ilik an madinolda an waday midat i didah nadan na'ilik. ¹¹Ot umat ituwen emi pangitududuwan hinan hapit Apu Dios i da'yu an hidiye nan ayumi inihok i da'yu an bimmunga. Ot undan adi maphod hi'on da'yuy ukod hinadan mahapulmi ta wan ay hidiye ha dowwami?

Hay Gapunah Adi Pumbagan Paul Hinadan Mahapulna

¹²Hi'on mabalin an mumbagadan da'yu nadan udum an muntududuh nadan mahapulda ya undan adi namama i da'mi? Mu da'miy ud nomnom an adi ami mumbagah kumpulna i da'yu te aggemi pinhod an alinah hidiyey gumalat hi aggeyu naminhodan an mangngol hinan itudtudumin inat Jesu Kristu an iphodan ta'u. Ta hiya mo nan ninomnommin udu'dulnah onmi itpol di nganneh diyen punligatanmi an umat hi inagang ya nadan udum mu ta wan ma'id ha humandih emi pangipa'innilaan hinan inat nimpén Jesu Kristu an iphodan ta'u. ¹³Ya innilayu bo an nadan mumpuntamuh nan Templo hi ad Jerusalem ya nan iyen di tataguhdiy pangalandah anonda. Ya atbohdihi nadan padi an mangi'nong hinadan ipi'nong di tatagu i Apu Dios an waday alandah bingaydah nan i'nongda.^m ¹⁴Ta athidi boh nan tugun nan Ap'apu ta'u an inalinay hanada'en e mangipa'innilah nan inatna an iphodan ta'u ya mahapul an midattandah nadan mahapulda.

¹⁵Mu ha'on ya ta'on hi athidin mabalin an mumbagaa' hinadan mahapul'u i da'yu ya bokon hidiyey ninonomnom'u. Ya ta'on boy

^l 9:9 Deuteronomy 25:4   ^m 9:13 Deuteronomy 18:1

intudo'uh tuwe mu ma'id ha alyo' hi mumbagaa' hinadan mahapul'u i da'yu. Te udu'dulnay iyate' di inagang'u mu ta adiya' mumbagah nadan mahapul'u. Te mun'am'amlonga' an muntudtudu i da'yu an ta'on on ma'id ha idatyu." ¹⁶Mu ta'on on athidi ya adi mabalin hi mumbaktuwa' an gapuh nan e' pangipa'innilaan hinan inat Jesu Kristu an iphodan ta'u te hidiyey indat Apu Dios hi tamu'. Ot hi'on adi' aton hituwen tamun nidinol i ha'on ya innila' an ma'id ha linggop di punnomnom'u. ¹⁷Ta hiya nan gapu ta hi Apu Dios di nangiyukod i ha'on ya mahapul an ato' an adi' nomnomnomon di bo'lao'. Mu onha nin ha'on di ud nomnom an mangat ituwen tamu ot wan o'oddamo' di bo'lao'. ¹⁸Ot hay gungguna' hi ad uwani ya nan pun'am'amlonga' hinan agge' numbagaan i da'yu hi bo'lao' an ta'on on mabalin ta wan ma'id ha aton nadan nitudduwan an mangalih binayadanday nuntudtuduwa' i dida.

¹⁹Ha'on ya mabalin an ato' nadan pinhod'un aton te ma'id ha taguh ud baal i ha'on. Mu ha'on di ud nomnom an ta'on ona' mumbalin hi baal di kumpulan tagu mu ta wan dumakdakkolday kumulug i Jesu Kristu. ²⁰Ta hiya nan hanada'en ibba' an Judyu di e' puntudtuduwan ya iyunnud'uh nan pangatda ta wan donglonda nan ituddu' ta lo'tat ya hi Kristuy unudonda. Ya ta'omboh adi mahapul an unudo' nan tugun Moses mu di'et hanadan mangun'unud hinan tugun Moses di puntudtuduwa' ya iyunnud'u i dida ta wan donglonda nan ituddu' ta lo'tat ya hi Kristuy unudonda. ²¹Ya atbohdihi nadan adi mangunud hinan tugun Moses an bokon Judyu an dida'ey puntudtuduwa' ya iyunnud'uh nan pangatda hi'on bokon pumbahulan i Kristu ta way ato' an mangipa'innilaan didah nan a'at Kristu ta lo'tat ya hiya damdamay unudonda. ²²Ya wa'e bo ta hanadan nakapuy di pangulugnay puntudtuduwa' ya ipada'ul'uy adol'u ta wan umata' i dida ta way atondan mundongol hinan itudtudu' ta way aton di pangulugdan mihamhamad. Athinay pangat'u an kumpulan tagu ya ipatna' an mangiyunnud hinan a'atna ta lo'tat ya malmuy naminhodnan mangngol hinan ipa'innila' ta alinah abulutonah Kristu ta wan mabalin an mi'tagun hiya. ²³Te an namin di ato' ya hay e ipa'innilaan nan inat Jesu Kristu an iphodan ta'uy nomnomnomo' te pinhod'un ha'on di ohah nadan mawagahan.

Hay Nangibagaan Paul Ta Ihamad Nadan Kimmulug An Mangunud I Jesus

²⁴Nan ab'abbak an umat hinan tinnagtagan ya innilayu an dakolday mabalin an mi'mi'yat. Mu oha ya abuh han mangabak an mangalah nan pulumyu. Ot maphod on athidiy aton ta'uh nan e ta'u pangun'unudan i Kristu. Ta an namin ta'u ya hay e ta'u pangabakan di nomnomnomon ta'u

ta wan waday pulumyu ta'u. ²⁵Mu mahapul an aanon ta'un namin nadan humaliwah e ta'u pangunudan ta way aton ta'un mangabak. Te hanadan e mi'yabbak ya mahapul an unudonda nadan ma'unud an pangidadaandah adolda an ta'on on naligat ta way atondan bumikah ta adi hi kittang on nableda. Ya manueh atondahdi ya pinhoddan mangabak ta diday idatan nan pulumyu. Mu nan pulumyuda ya adi madne ya napa"ih. Mu nan pulumyu an midat i dita'un kimmulug ya na'ballol te adi mapa"ih hi inggana. ²⁶Ta hiya nan umata' hinan mi'yabbak an hay pangabaka' di nomnomnomo'. Te adiya' umat hinan mi'huntukkan an logmonah huntuk. ²⁷Te ato' di abalina' an mangono'nong hinadan ato' an iyunnud'uh nan pangat nan e mi'yabbak. Te onha nan pohpohdon di adol'uy ato' ot wan alina ya hidiyey lummuh ma"i'd ha pulumyu' an ta'on on wadaday binoddanga' ta kimmulugda.

Adi Ta'u Patnaon Di Bungot Apu Dios

10 ¹Da'yun i'iban kimmulug, pohdo' an nomnomnomonyu nadan na'na'at i handidan a'ammod ta'u. Te hi Apu Dios ya winadana han bugut ta hidiyey nangipangulu i dida. Ot punhi"anona nan liting hinan baybay ta hidiy nangi'wanda immagwat hi dommang nan baybay.^o ²Ta gapuh nangi'wanda i diyen baybay ya nan bugut an nangipangulun dida di paddungnay namonyag i didan namin ta atigana an hi Moses di un'unudonda. ³Ya hay inandan namin ya nan makan an winadan Apu Dios. ⁴Ya imminumda bon namin hinan liting an winadan Apu Dios an impahawwangnah nan doplah. Ya hay ipa'innilan diyen doplah ya hi Kristu an hiya nan ni'uyuyug i dida. ⁵Mu ta'on on athidin nunhiglay nangipapto' Apu Dios i dida ya dakolda damdamay nangibahhon nangun'unud i hiya. Ta hiya mo bo nan dakkodakkolday nun'a'ate on nun'ilubu'da didah nan inwada.

⁶Ot hanat danaen na'na'at i handidan a'ammod ta'uy pangitigan ta'u ta adi ta'u aton nadan nibahhon pangat an umat hinadan ina'inatda. ⁷Ot hanat bokon hanadan udum an dios di dayawon ta'u ta adi ta'u iyunnud hinan inat di udum i dida. Te hay impitudo' Apu Dios hi ina'inatda ya alyonay, Hanadan tatagu ya nabhugda'en nangihdah nadan ini'nongda on immanin'innumda ta mun'abubutongda on innayundan in'innat nadan umipabain an ato'atonda.^p

⁸Ya hanat adi ta'u aton nadan nagaga"iho an inat di udum i dida an inilo'day bokonda ahawa. Te gapu i diyen inatda ya nadusada ta nagulpidan natey baintit tuluy libu (23,000) i han hin'algo. ⁹Ya hanat adi ta'u patnaon di ulen Apu Dios. Ta adi ta'u paton i handidan a'ammod ta'uh din nadne te gapu i diyen inatda ya inyabulut Apu Dios ta nungkalat

di ulog dida ta nun'a'ateda.⁹ ¹⁰Ya adi ta'u bo lumilililih nan pumpaligatan ta'u te hiyah diye boy ohan inatda ot dusaon Apu Dios dida ta hinnagna nadan anghel ot pumpateda dida. ¹¹Ta danaen nundusan Apu Dios i handidan a'ammod ta'uh din nadne an gapuh nadan adi maphod an in'inatda ya impitudo' Apu Dios ta way aton ta'un tumakut an mangat hinadan adina pohdon hi ad uwanin mun'adatngan di apogpogan tun luta. ¹²Ot alina'eh wada i da'yu ha hay punnomnomna ya adi nalakan mabaliyan ya mahapul an halipodpodona te alina ya mabaliyan an umat i dadiyen a'ammod ta'u. ¹³Te ma'id ha bahhonan waday apatnaan ta'u mu athidi tuwaliy niyatan ta'un tatagu. Mu hi Apu Dios ya adina iyabulut ha apatnaan ta'u hi adi ta'u abalanan. Te an namin di apatnaan ta'u ya ongal di abalanan Apu Dios an bumoddang i dita'u ta wan mabalin an adi ta'u mabaliyan.

¹⁴Ta hiya nan mahapul an adi ta'u ipatnan mumpaboddang hinadan udum an dios te nalakay e ta'u abaliyan. ¹⁵Innila' an nun'anomnoman ayu ot ukod ayun munnomnomnom hi'on immannung tun alyo'. ¹⁶Ya hay aton ta'uh nan punnomnomnoman ta'uh natayan Jesus ya munhana ta'u i Apu Dios ya ahi ta'u inumon nan ma'alih dalana. Ta hidiyey atigana an niddum ta'un Jesus an gapuh nangiyatayanah bahul ta'u. Ya atbohdi hi'on mi'an ta'uh nan na'upi'uping an tinapay an ma'alih adolna. ¹⁷Te nan ohan tinapay an paddungnay adol Kristu an inupi'uping ta'u ya ipatigonan an namin ta'un kimmulug ya paddungnay na'uping ta'uh nan adol Kristu. ¹⁸Ta umat hinan aton nadan Judyu hi'on waday i'nongda i Apu Dios an hanan pi'ananda i diyen i'nongda ya ni'laggatda i diyen nundayawanda i Apu Dios.

¹⁹Mu adi athidi nadan mi'nong hinadan dios di udum an tatagu. ²⁰Te hay immannung hi nangi'nonganda ya nadan dimunyun nangipanomnom i diyen ato'atonda. Ot on pohdonyun e middum an e mumpaboddang hinadan dimunyu? ²¹Adi mabalin hi mi'an ta'u onu mi'yinum ta'u hinan punnomnomnoman ta'u hi natayan Kristu ya indani bo ya e ta'u numpaboddang hinadan dimunyu. ²²Te hi Apu Dios ya pohdona an hiya ya abuh di pundinolan ta'u. Ot adi mabalin hi ipapilit ta'uy pohdon ta'u te undan adi ayu tumakut an mangipabohol i hiya? ²³Manu te dita'un kimmulug ya ma'id ha mapaniyo i dita'u. Mu mahapul bo an nomnomnomon ta'u te adi an namin nadan pohdon ta'un aton ya maphod onu waday iboddangnah nan pangulug ta'u onu pangulug di ibba ta'u. ²⁴Ot maphod on wa'e ha aton ta'u ya nomnomon ta'u damdamay iphodan di ibba ta'u ta bokon hay adol ta'u ya abuh di nomnomnomon ta'u.

²⁵Mu hanat adi ta'u punduwaduwaan nadan dotag an migattang hinan malkadu ²⁶te hay impitudo' Apu Dios ya alyonay, An namin nadan

wahtun luta ya ta'on on tun luta ya bagina.^{r 27}Ya umat boh nan waha mun'ayag i da'yu an agge kimmulug ta alyonay e ayu mi'an hi baleda ya mabalin an ume ayuh onyu pohdon. Mu namaag ya ni'an ayuh nan kumpulnan indadaana ta adiyu mahmahan hi'on nibaki onu agge ta wan ma'id ha punduwaduwaan di nomnomyu.²⁸Mu onha nan eyu pi'anan ya waha nangalih umman nibakih tuwen dotag ya maphod on adiyu anon. Te alinah hay punnomnom diyen tagu ya bahul di panganan hinan nibaki.²⁹Ta hiya nan ta'on on innilam an agge nibahho ya mahapul an nomnomnomom hidiyen punnomnomna ta bokon nan punnomnommy unudom.

Mu alinah alyonyu on tanganu on hay punnomnom di ibbay mangipagol hinadan mabalin an anon ta'u?³⁰Ya onha munhanaa' i Apu Dios di diyen indatnan makan ya tanganu ona' pahiwon i hiya?³¹Mu hay maphod ya ta'on on nan panganan ta'u ya nan uminuman ta'u ya an namin nadan aton ta'u ya hi Apu Dios di nomnomnomon ta'uh ipabaktu ta'u.³²Ta bokon dita'uy humandih kumulugan nadan Judyu onu nadan bokon Judyu. Ya atbohdi an hanat bokon dita'uy lummuh pambahulan nadan ibba ta'un kimmulug i Apu Dios.³³Te ha'on'e ya hay mamanguluh nomnomnomo' ya nadan mahapul di udum ya ahi mohpe nadan mahapul'u. Te pinhod'un boddangan di dakol hinadan atondan mi'tagu i Apu Dios hi munnananong.

11 ¹Hay maphod ya hanat unudonyu nan ato' an mangun'unud i Jesu Kristu ta umat ayu i ha'on an hiyay un'unudo'.

Hay A'at Di Punhu'yungan Nadan Binabain Mundayaw I Apu Dios

²Hay pun'am'amlonga' i da'yun i'iba ya nan eyu nanginaynayunan an mangun'unud hinadan intuddu' i da'yu.³Mu pohdo' an ipanomnom hinadan binabai an hanat ibilangda nadan ahawadan linala'i hi ap'apuda. Ya hay Ap'apun nadan linala'i ya hi Kristu. Ya hay Ap'apun Kristu ya hi Apu Dios.⁴Ta hiya nan onha hinan pundawayan ya waha lala'ih adina aanon di kallugungna ya impa'innilana nan impa'innilan Apu Dios i hiya onu hiyay mangipangpanguluh dasar ya hi Jesu Kristu di binaina.⁵Mu nan babain mundasal onu ipa'innilana nan impa'innilan Apu Dios i hiya hinan pundawayan an agge nunhu'yung ya nan ahawanay binaina te umat i ha nakalbuy uluna.⁶Te onha adina pohdon an hu'yungan di uluna ot udu'dulnah on mumpakalbu. Mu na'innilan umipabain nan babain nakalbu. Ta hiya nan maphod tuwalih on munhu'yungday binabai.⁷Mu nan lala'i ya adi maphod hi'on hophopanay uluna te hidiyey pangipatigonah nan anabaktun Apu Dios. Mu nan babai ya ipatigona nan anabaktun nan lala'i.⁸Te handin namangulun lala'in nalmu ya

bokon hay babai di nalpuwana mu nan namangulun babai ya na'alah nan lala'i. ⁹Ya manueh limmun Apu Dios nan babai ya gapuh nan lala'i. Mu aggena limmu nan lala'i an gapuh nan babai. ¹⁰Ta hiya nan mahapul an munhu'yung nadan binabai ta mipatigoy pumpada"ulandah nadan linala'i te bokon dita'un tatagu ya ammunay manigo mu ta'on on hanadan anghel.

¹¹Ot gapuh nidduman ta'u i Apu Dios ya bokon mo way ohaon ukod te limmunay babai ya lala'i ta wan mumboddangda. ¹²Te ta'on on nan lala'i di na'alaan nan babaih din hopapna mu an namin ta'un linala'i ya hay babaiy nalpuwan ta'u. Mu hay nalpuwan di an namin ya hi Apu Dios. ¹³Ot hanat nomnomnomonyu an adi maphod hi'on adi munhu'yung nadan binabain mundasal hinan pundayawan. ¹⁴Ya matigoh nan a'at di linala'i an adi maphod hi panigan hinan lala'in adukkey ibu'na. ¹⁵Mu nan babain adukkey ibu'na ya maphod hi panigan. Te nan adukken ibu'na ya indat Apu Dios ta mihophop hi uluna. ¹⁶Mu alina'eh wadan da'yu ha agge naminhod an munhu'yung di binabai ya ibaga' tee an an namin nadan pundayawan di kimmulug ya hiyah naey atonda.

Hay A'at Di E Punnomnomnoman Hi Natayan Kristu

¹⁷Ya hay oha boh ibaga' i da'yu ya adi' pohdon nan pangatyuh nadan a'amunganyu te hidiyey lummuh pumbahulanyu an bokon iphodanyu. ¹⁸Te waday nangngola' an alyonday hinan ahayupanyu an mundayaw i Apu Dios ya adi anu mun'u'unnudan di atonyu. Ya ta'on on ha'on ya iyuhuh'un immannung hinae. ¹⁹Ta hinaen ma'ma'at di panginnilaan hinadan immannung an kimmulug te adida mi'mi'yat i naen adi maphod an at'atton di udum i da'yu.

²⁰Hay nibahhawanyuh nadan a'amunganyu an punnomnommanyuh natayan Jesu Kristu ya agge immannung an hi Jesu Kristu di nomnomnomonyu. ²¹Te ma'innilah nan pangatyuh an hay udum ya ma'aptuda ta hiya nan namaag ya ukodda on inanda. Ya hay udum ya adida ono'nongon ta mabutongda ya nada'en udum ya na'aganganda. ²²Ot undan adi mabalin hi mangan ayu ya imminum ayuh nadan numpunhituwanyu? Hinaen ato'atonyu ya hiyay nabainan nadan nun'awotwot. Ya impatigoyu an ma'id ha punnomnomnyuh nadan ibbayun kimmulug i Apu Dios. Ya undan hay punnomnomnyu ya abuluto' danaen ato'atonyu? Adi mabalin. ²³Te intuddu' mo tuwalin da'yu nadan intuddun damdaman Jesu Kristu i ha'on an inatna i diyen nahdom ot ahi matiliw. Ta inalan nan Ap'apu ta'un hi Jesu Kristu nan tinapay ²⁴ot munhana i Apu Dios ot ahina upi'upingon ot ipiyappongna an alyonay, Hiyah tuwey adolu an ihulug'u ta iphodanyu. Hanat atonyuh tuwe ta panginomnomnomnyu i ha'on.

²⁵Ya athidi boy inatnah nan bayah. Te hidin nanganda ot alana nan basu ot alyonah nadan apostolesnay, Hituwen inumonyu ya dala' an

nipa'annungan nan balu an imbagan Apu Dios hi atonah nadan tatagu an iphodanda. Ot hanat ungganyu aton hituwe ta panginomnommanyu i ha'on.

²⁶Ta an namin di pangananyu hinan umat idiyen tinapay ya panginumanyu i diyen imbaga' ya hidiyey pangipatiganyu an waday niyatan nan natayan nan Ap'apu ta'u i da'yu. Ot hanat inaynayyunun mangat ituwe ta ingganah tun pumbanggadana.

²⁷Ot onha wada i da'yu ha pamaaggon ni'an onu ni'yinum an adina nomnomnomon nan niyatana ya numbahul te ay laylayyah i hiya nan nangiyatayan Jesus hi bahul ta'u. ²⁸Ot hiya nan wa'et na'amung ayuh nan punnomnommanyuh natayan Kristu ya mahapul an way ohaon ihamadnan nomnomon nan niyatanan Apu Dios ya ahi mi'an ya mi'yinum. ²⁹Te nan tagun pamaaggon ni'an ya umannung an waday pundusan Apu Dios i hiya te aggena binalol nan natayan Jesus. ³⁰Ta hiya nan dakol i da'yuy mundogoh ya hanada'en udum ya nakapuy di punli'nadah adolda ya natedaot mahan di udum. ³¹Mu onha ihamad ta'un nomnomnomon di a'atna ta muntutuyu ta'uh bahul ta'u ya ahi ta'u mi'an ya mi'yinum i dadiye ya adi dita'u dusaon i Apu Dios. ³²Manu'eh dusaon dita'un hiyah ad uwani hi'on waday nibahhawan ta'u ya ta way aton ta'un manomnoman ta adi dita'u pi'dusa i Apu Dios hitun pundusaanah nadan agge kimmulug. ³³Ta hiya nan na'amung ayu'en i'ibah nan punnomnommanyuh nan natayan Jesus ya maphod on mundidihhan ayun mangan. ³⁴Ya maphod on mangan ayuh babaleyu ya ahi ayu makak. Ta na'amung ayu'e ya bokon nan makan di gagamgamanya ta ma'id ha gumalat hi pundusaan Apu Dios i da'yu.

Waday udum an pinhod'un ibagan da'yu mu udu'dulnay indani ta hitun umaliya' hina.

Nadan Nat'onat'on An Abalanan Di Kimmulug An Nalpuh

Nan Espiritun Apu Dios

(*Epesus 4:7-16*)

12 ¹Hay oha boh pinhod'un ipa'innilan da'yun i'iba ya nan a'at nan abalanan di hinohhan dita'u an nalpuh nan Espiritun Apu Dios ta wan pa'a''innilaonyuy a'atna. ²Te hidin agge ayu ni' kimmulug ya nomnommonyu an naha'ul ayu ta inun'unudyu nadan udum an dios an adi humapit. ³Mu ad uwanin kimmulug ayu ya ituddu' di atonyu an mangimatun hi'on nan Espiritun Apu Dios di nalpuwan nan ibagan nan ohan tagu. Te onha immannung an nan Espiritun Apu Dios di mangitudduh aton di ohan tagu ot adi mabalin hi ngohayonah Jesus. Ya gahin bo on hiyay bumoddang hinan ohan tagu ya ahi mabalin an alyonay, Hi Jesu Kristu di Ap'apu. ⁴Ya atbohdi an ta'on on nat'onat'on di abalanan ta'un kimmulug mu nan Espiritun Apu Dios di nangidat i

datuwen namin. ⁵Ta ta'on on agge numpapaddung nan inyukod Apu Dios i dita'un munhilbi i hiya mu oha damdamah Jesus an Ap'apu ta'un punhilbiyan ta'u. ⁶Ya ta'on bo on agge numpappadung di abalinan an nidat i dita'u hi usalon ta'un munhilbin hiya mu ohah Apu Dios an nalpuwan dadiyen abalinan ta'u. ⁷Te way oha i dita'un kimmulug on waday nidat hi abalinan ta'u. Ta hidiyey panginnilaan ta'u an wadan dita'u nan Espiritun Apu Dios ta way aton ta'un munhimboboddang hi iphodan ta'un namin an kimmulug. ⁸Ta wadaday indattan nan Espiritun Apu Dios hi abalinanda an muntugun hinadan ibba ta'u. Ya nada'en udum ya indatnay abalinanda an mun'awat hinan tuttudun Apu Dios ta way atondan mangipa'innilah nadan ibbada. ⁹Ya wadaday indattan damdaman diyen Espiritu hi nahamad an pangulug. Ya wadaday nidattan hi abalinandan mangipaphod hi mundogoh. ¹⁰Ya hanada'en udum ya indatnay abalinanda an mangat hi milagro. Ya nada'en udum ya indatnay abalinanda an mangipa'innilah nan pohdon Apu Dios. Ya hanada'en udum ya indatnay abalinanda an mangimatun hi'on immannung an nalpuh nan Espiritun Apu Dios nan nituddu. Ya hanada'en udum ya indatnay abalinandan mangihapit hi nat'onat'on an hapit. Ya wada boy nidattan hi abalinan an mangibagah ibalinan diyen nat'on an hapit. ¹¹Ya an namin datuwen nat'onat'on an abalinan di kimmulug ya nan Espiritun Apu Dios di nangdat te hiyay nangipiyappong an miyunnudan hinan pohdonan aton di hinohha.

¹²Ta athinay a'at ta'u an niddum hinan ma'alih adol Kristu an way ohaon nat'on di abalinana an umat hinan adol ta'u an oha mu dakol di nat'onat'on an agimangnuna. ¹³Ta hiya nan hay a'at ta'un kimmulug an Judyu onu bokon Judyu ya kadangyan onu nawotwot ya numpapaddung di niyatan ta'u te oha ya abuh nan Espiritun Apu Dios an niddum hinan nitaguwan di hinohhan dita'u ta hiya nan numpabonyag ta'u ta mipatigoy nidduman ta'uh nan adol Kristu.

¹⁴Te umat hinan inali' an hay adol ta'u ya oha mu dakol nadan nat'onat'on an agimangnuna. ¹⁵Te onha mabalin an humapit nan huki ya alinah alyonah adiya' umat hinan ta'le ot bokona' ohah nan agimangnun nan adol. Mu ta'on on atonahdi ya adi damdama mahukkatan an hiyay ohah nan agimangnun di adol. ¹⁶Ya atbohdihi nan inga an ta'on hi adi umat hinan mata mu hiya damdamay ohah nan agimangnun di adol. ¹⁷Te onha namaag ya mata ya abuh di adol ot daan mo bo ha pangngol ta'u hi'on ma'id ha inga? Ya onha bo namaag ya inga ya abuh ot daan mo bo ha panunghung hi'on ma'id ha olong? ¹⁸Mu maphod ta bokon athidiy a'at ta'u. Te hay inat Apu Dios ya nat'onat'on di limmunan agimangnun di adol an niyunnudan hinan pinhodnan iyatanda. ¹⁹Ta adi mabalin hi oha nan agimangnun nan adol ya ma'alih ohan adol. ²⁰Te hanan adol ya limmuna nimpey nat'onat'on an agimangnuna. ²¹Ta hiya nan adi mabalin

hi alyon nan matay adina mahapul nan ta'le. Ya atbohdihi nan ulu an adi mabalin hi alyonay adina mahapul nan huki.

²²Ya wadada bo nan agimangnun di adol an hay punnomnom ta'u ya kittang di tamuna mu hiyah diyen mahapul damdaman nan adol. ²³Ya nada'en udum an agimangnuna ya manghan di iyatanda mu hiyah diyen mahapul an halipodpodon an lubungan. Ya wadada nadan udum an ababain hi ipatpatigo ta hiya nan mahapul an lubungan. ²⁴Te adida umat hinadan udum an agimangnun di adol an maphod di tigoda. Athinay nangapyan Apu Dios hi adol ta'u ta wan ihamad ta'un halipodpodon an namamah nadan manghan di iyatana. ²⁵Ta matigo an tun adol ta'u ya mahapulnan namin nadan nat'onat'on an agimangnuna. Te an naminda ya munhimboboddangda. ²⁶Te wada'ey mahkit hi mali'nan di ohan agimangnun nan adol ya bokon hidiye ya abuh di munli'nah hakitna te an namin nan adol ya mali'nana. Ya atbohdihi nan maphod an mali'nada an adi ammuna nan ohan agimangnun di adol hi munli'na mu an namin nan adol.

²⁷Ot hay pohdo' an ipa'innila i nae ya nan a'at ta'un namin an kimmulug. Te an namin ta'u ya na'ohha ta'un ma'alih adol Kristu mu way ohaon nat'on di niyukod i hiyah tamuna. ²⁸Ta dita'un ma'alih adol Kristu ya wadaday pinto' Apu Dios an nat'onat'on di tamuda an hay namanguluh pinto'na ya nadan apostoles. Ya nan mi'adwa ya nadan mangipa'innilah nan pohdon Apu Dios. Ya nan mi'atlu ya nadan e muntudtuduh nan hapitna. Ot ahina mohpe pot'on nadan waday abalinanda an mangipaphod hi mumpundogoh ya nadan waday naminhodan bumoddang hi ibbada ya nadan mangat hi udum an milagro. Ot pot'ona bo nadan waday abalinanda an mangipangpanguluh ibbada ya nadan udum ya waday abalinanda an mangihapit hi nat'onat'on an hapit. ²⁹Ta na'innila an adi an namin di kimmulug ya apostoles. Ya adi an namin ta'u ya waday abalinan ta'u an mangipa'innilah nan pohdon Apu Dios. Ya adi an namin ta'u ya manudtuduh. Ya atbohdi an agge dita'u indattan an namin hi abalinan an mangat hi milagro. ³⁰Ya agge ta'u bo nidattan an namin hi abalinan an mangipaphod hi mundogoh onu abalinan an mangihapit hinadan adi ma'awatan an hapit. Ya adi bo an namin ya nidattan hi abalinan an mangipa'innila i dadiyen hinapitda. ³¹Ot maphodot on hanadan maphod an abalinan di omnawan ta'u.

Mu ibaga' i da'yu an hay ma'ahhapul ahan hi mawadan dita'u ta ahi datuwen abalinan ya hanan pamhod.

Hay A'at Di Pamhod

13 ¹Mahapul an waday pamhod hi ibba te ta'on on alinah nidattana' hi abalina' an humapit hi nat'onat'on an hapit di tatagu ya ta'on on nan hapit di a'anghel mu ma'id ha pamhod'uh ibba' an tagu ya ma'id

ha hilbin nan hapito' an umat hinan latan pinolagda'e on tumling. ²Ya ta'on boh on waday abalina' an mangipa'innilah nan malpun Apu Dios an hapitna ya innila' an namin nadan agge impa'innilan Apu Dios hinadan udum mu ma'id damdama ha hilbina hi'on ma'id ha pamhod'uh ibba'. Ya ta'on on alinah ongal ahan di pammati' ta mabalin an alyo' hinan billid hi madlig ya nadlig mu ma'id'e damdama ha pamhod'uh ibba' ya hiyah diyen ma'id ha hilbi' hitun luta. ³Ya ta'omboy alinah idat'un namin nan wadan ha'on an gina'u ta mipiyappong hinadan nun'awotwot onu ihulug'uy adol'u ta pu'ulana' an gapuh pammati' mu hiya damdaman ma'id ha odamo' hi gungguna' hi'on ma'id nan pamhod i ha'on.

⁴Nan tagun waday pamhodna ya na'anus ya ma'ule. Ya adina amohan di ibbana ya adi munlattuwig ya adi mumbaktu. ⁵Ya adina aton di umipabain. Ya adi gahin ahan on nan pinhodnay ma'at. Ya adi hi kittang on bimmungot. Ya bokon bo nan nibahhon inat nadan ibbanan hiyay nonomnomona. ⁶Ya adi mun'am'amlong hinan adi maphod an at'aton di ibbanan tagu. Mu hay pun'amlongana i dida ya nan tigonan mapmaphod an pangatda. ⁷Te immannung an nan tagun waday pamhodna ya nanongnan maphod di punnomnomna an ta'on on nganney punligatana. Ya atbohadin waday dinolna an ta'on on waday ligat. Ya adi umenglen mamannod hi pumhodan di pangat nadan ibbana. Ya ta'on on adi maphod di at'aton nadan ibbana i hiya ya an'anusana.

⁸Ya hay a'at bon di pamhod ya ma'id ha pogpogna an adi umat hinadan abalanan an mangipa'innilah nan pohdon Apu Dios onu nan abalanan an mangihapit hinan hapit an agge innila ya nan abalanan an muntudtudu te udum hi algo ya adi ta'u mo mahapul dadiye. ⁹Mu manu'eh mahapul ta'uh ad uwani nan muntudtudu ya nan mangipa'innilah nan pohdon Apu Dios ya dakol di agge ta'u ni' innila. Mu ta'on on nadan waday abalinandan muntudtudu ya dakol damdamay aggeda innila. ¹⁰Mu hitun mahukkatan di a'at ta'uh nan nahamad ya mapogpog mo danaen abalanan te adi ta'u mo mahapul. ¹¹Te umat i ha'on an hidin a'ung'ungnga' ya adi mipto' di panapit'u ya dakol di adi ma'awatan ya umat hi punnomnom di ungay punnomnom'u. Mu ad uwanin makiloga' ya bokon mo athidiy a'at'u. ¹²Ot athidi i dita'un kimmulug an agge ni' nahamad di panginnila ta'uh a'at Apu Dios an umat hinan pundiggalan i ha mun'ul'ulalap an diggal an adi ma'apto'. Mu udum hi algo ya innilaon ta'un an namin nan a'at Apu Dios an umat hi nanginnilaanah nan a'at ta'uh ad uwani.

¹³Ta hiya nan udum hi algo ya adi ta'u mo mahapul nadan udum an abalanan. Mu hay munnanong ya nan tulu an nan pammati ya nan pundinol ya nan pamhod. Mu ha ahan di na'anhan i datuwe ya nan pamhod.

Nan Abalanan An Mangihapit Hinan Nat'on An Hapit

14 ¹Hanat nan pamhod di mamanguluh gamgaman ta'un mawada i dita'u ta ahi nadan udum an abalanan an idat nan Espiritun

Apu Dios an namamah nan abalanan an e mangipa'innilah nan pohdon Apu Dios. ²Hanada'en waday abalinanda an mangihapit hinadan adi ma'awatan an hapit ya hi Apu Dios ya ammunay pi'hapitanda an bokon hay tagu. Ya adida ma'awatan nan ibagabagada te hay mangipahapit i dida ya nan Espiritun Apu Dios. ³Mu hanadan mangipa'innilah nan pohdon Apu Dios ya nadan tataguy pi'hapitanda ta mabalin an maboddangandah nan eda pumpaligatan ya nan e ihamhamadan di pangulugda. ⁴Ya hanan mangipa'innilah nan pohdon Apu Dios ya hay maboddangan hinan pangulugda ya an namin nadan ma'amung. Mu nan waday abalinanan mangihapit hinadan adi ma'awatan an hapit ya hiya ya ammunay maboddangan hinan pangulugna.

⁵Pohdo' an an namin ayu ya waday abalinanyu an mangihapit hinadan adi ma'awatan an hapit. Mu ong'ongngal di naminhod'un an namin ayu ya waday abalinanyu an mangipa'innilah nan pohdon Apu Dios an ipa'innila i da'yu. Te udu'dul hidiye mu nan abalanan an mangihapit hinan adi ma'awatan an hapit. Te ma'id ha hilbina hi'on ma'id ha mangibagah nan ibalinana ta way aton nadan nangngol an maboddangan. ⁶Umat i ha'on an onha hitun umaliya' hina ya ihapit'u hinan hapit an adiyu ma'awatan ot ma'id ha hilbinan da'yu. Mu onha ihapit'uh nan hapit an ma'awatanyu ya maboddangan ayuh nan pangulugyu te ma'awatanyu nan itudtudu' ya nan ipa'innila' an pohdon Apu Dios an mipa'innila.

⁷Hay ohan pangipaddungan hinan tagun mangihapit hi adi ma'awatan an hapit ya nan tagun namaagnay pagapagangoh hinan unngiyung onu harp ta ma'id ha pohodnah pangngolan. ⁸Ya hay oha bo ya nan tangguyub an mipagangoh hi'on waday gubat an wa'et ma'id ha potu' di gangohna ya nganney panginnilaan nadan e mi'gubat hi'onda mundadaan onu adi. ⁹Ta danaey ipaddungan nan tagun mangihapit hinan hapit an adi ma'awatan an ma'id ha iboddangnah nadan mangngol te hanan imbagana ya ay dibdib an nala'uh.

¹⁰Dakol di nat'onat'on an hapit hitun luta mu an namin dadiye ya waday pinhodnan ipa'innila. ¹¹Ya onha waha taguh adi' ma'awatan di hapitna ya adina damdama ma'awatan di hapit'u ot nganney atonmin mun'inawwatan? ¹²Ot athidi i dita'u an maphod on ongal di naminhod ta'u an midattan hinan abalanan an malpuh nan Espiritun Apu Dios mu ta hidiyen abalanan an ongal di iboddangnah pangulug ta'un namin di ihamad ta'un aton.

¹³Mu wada'en da'yuy nidattan hi abalinana an mangihapit hinan hapit an adi ma'awatan ya maphod on ibagana i Apu Dios ta wan idatna boy abalinana an mangipa'innilah nan ibalinana. ¹⁴Te umat i ha'on an hinan pundasala' an onha nan Espiritun Apu Dios di mangipahapit i ha'on hinan hapit an adi ma'awatan ot manu te mali'na' di a'atna mu agge' innilay ibalinana.

¹⁵Ta hiya mo nan hay maphod hi ato' ya mundasala' an usalo' nan hapit an nalpuh nan Espiritun Apu Dios ya mundasala' an usalo' nan hapit an ma'awata'. Ya atbohadin mungkantaa' an usalo' nan hapit an nalpuh nan Espiritun Apu Dios ya usalo' bo nan hapit an ma'awata'. ¹⁶Te onha hinan a'amunganyu ya alinah waha munhana i Apu Dios hinan pundasalana mu ihapitnah nan adi ma'awatan an hapit ot nganney aton nadan udum an mangiyunnud hi'on adida ma'awatan nan al'alyona? ¹⁷Ot ta'on moh on mapmaphod nan ibagbagana i Apu Dios mu ma'id ha iboddangnah nadan tatagun mangngol.

¹⁸Munhanaa' i Apu Dios te ong'ongngal di abalina' an mangihapit hinadan hapit an adi ma'awatan mu da'yu. ¹⁹Mu hinan simba'an ya udu'dulnay ta'on on oh'ohha ha ibaga' mu ta ma'awatan nadan mangngol mu hanan dakkodakkol di ibaga' hinan hapit an aggeda innilay pinhodnan ibaga.

²⁰Ot da'yun i'iba, wa'e ta nadan athitun abalanan an malpuh nan Espiritun Apu Dios ya hanat ipatigoyun nanomnoman ayu ta adiyu iyunnud hi punnomnom di u'ungay punnomnomyu. Mu wa'e ta hanadan adi maphod an pangat ya hanat umat ta'uh nadan goggolang an ma'id ha innilada. ²¹Te hinan Nitudo' an Tugun ya alyonay, Ha'on an Dios di humapit hinadan tatagu mu hay pahapito' ya nadan bokon Judyu ta nan nat'on an hapit di panapitdan dida. Mu ta'on on ato'hidi ya hiya damdaman mungngoheda.

²²Ot hinaey panginnilaan ta'u an ta'on on waday mangihapit hinadan hapit an adi ma'awatan ya adi damdama kumulug nadan agge kimmulug. Ya ta'on on hanadan kimmulug ya hay ongal di boddangnah nan pangulugda ya nan abalanan an mangipa'innilah nan pohdon Apu Dios. ²³Te onha hinan pundayawanyu ya namaag ya ahihahapit ayun namin hi adi ma'awatan an hapit ot nganne nin di punnomnom nadan niddum an agge kimmulug onu nadan hopap di pi'yamungandan da'yu? Alinah alyonday nun'abobongang ayu. ²⁴Mu onha nin ta an namin ayu ya pun'ipa'innilayu nadan pohdon Apu Dios an mipa'innila ot mabalin an wa'e ha ni'yamung hi agge kimmulug ya alinah abulutona an numbahul an gapu hinadan na'awatanan intudduyu. ²⁵Ta lo'tat ya innilaona an hanadan ato'atona ya adi maphod ta hiya nan mumpada'ul ta hi Apu Dios di dayawona. Ya mabalin mohpen abulutonan immannung an wadah Apu Dios i da'yu.

Mahapul An Waday Panuh Nan Pundayawan I Apu Dios

²⁶Hay oha boh pinhod'un ibaga i da'yu ya hanat waday panuh di atonyuh nan pundayawanyu i Apu Dios. Ta mabalin an wadaday mungkanta ya wadaday muntuddu. Ya wadaday mangihapit hinadan adi ma'awatan an hapit ya wadaday mangipa'innilah pinhod dadiyen nibaga an ipa'innila.

Mu mahapul an tigonyu ta an namin danaen nidat an abalinan ya mabalin an bumoddang hi ihamadan di pangulugyun namin an na'amung. ²⁷Ya alina'eh wadaday naminhod an humapit hi adi ma'awatan an hapit an ta'on onda agge innila ya maphod hi'onda adi mahuluk hi tulu. Ya hanat adida madidihhan an humapit. Mu mahapul an waha mangipa'innilah nan pinhod dadiyen hapit an ipa'innila. ²⁸Mu ma'id'e ha mangipa'innilah nan pohdon dadiyen ibaga ya udu'dul di adida ipadngol hinadan tatagu ta hay nomnomda ya abuh ta ta'on on ammunah Apu Dios an mangngol.

²⁹Ya alina'e boh wadaday mangipa'innilah nan impa'innilan Apu Dios i dida ya maphod di ammunada ha duwa onu tuluh mahohonnod an humapit. Ya mahapul an pa'annomnomon nadan udum hi'on immannung an nalpun Apu Dios dadiyen imbagada. ³⁰Mu onha agge indappuh diyen ohan munhapit nan ibagana ya alinah waday impanomnom Apu Dios hinan ohan wah nan inumbunana ya maphod on idinong nan namangulun himmapit nan ibagana ta mihukkat nan ohan humapit.

³¹Ot maphod on hanada'en waday impa'innilan Apu Dios i dida ya mahohonnoddan humapit ta wan an namin nadan kimmulug an na'amung ya mabalin an maboddanganda ta way aton di pangulugdan mihamad. ³²Ya nan waday abalinanan mangipa'innilah nan pohdon Apu Dios ya waday abalinanan mangono'nong hi hapitona hi'on waday mangipadinong i hiya. ³³Te hay pohdon Apu Dios ya waday panuh nadan ma'at hinan pundayawan i hiya.

Ya hinan a'am'amunganyu an kimmulug i Apu Dios ³⁴ya mahapul an dindinongday binabaih nan pundayawanyu. Te ta'on on hinan Nitudo' an Tugun ya alyonay mipagol an humapitday binabai hinan pundayawan te mahapul an mumpada"uldah nadan linala'i. ³⁵Mu alina'e hi waday pinhoddan mahmahan ya mahapul an haddonda ta umanamutdah baleda ya ahida mahmahan hinan ahawada. Te ababain hi'on nan babaiy humalanhan an humapit hi'on wadadah simba'an. ³⁶Mu tanganu on athinay pangatyu an nan madadawoh i da'yuy atonyu? Undan da'yuy nalpuwan nan tugun Apu Dios? Ya undan da'yu ya abuh di nidatana? ³⁷Ot da'yuhna an mangalih propeta ayu onu waday abalinanyun indat nan Espiritun Apu Dios ya innilayu an tun intannudo'un da'yu ya nan Ap'apu ta'uy nalpuwana. ³⁸Mu alina'eh waha adi mangabulut i datuwe ya hidiyey panginnilaanyu an agge niyunnudan hinan tugun Apu Dios hidiyen punnomnomna.

³⁹Da'yun i'iba, hanat hay gamgamanyu hi mawada i da'yu ya nan abalinan an mangipa'innilah nadan pinhod Apu Dios an mipa'innila. Mu hanat adiyu ipagol an humapit nadan waday abalinandan mangihapit hinadan hapit an adi ma'awatan. ⁴⁰Mu mahapul an nomnommonyu ta an namin di atonyuh nan pundayawanyun Apu Dios ya waday panuhna ta wan maphod hi punnomnoman nadan na'amung.

Hay Impa'anhan Nadan Apostoles An Intuddu

15 ¹Pohdo' bo an ipanomnom i da'yun i'iba nadan impa'innila' i da'yu hidin hopapna an hidiye nan inat Jesu Kristu an iphodan ta'u. Te hidiyey gapunah kimmuluganyu ya nihamadan di pangulugyu i Apu Dios. ²Ta hiya nan mabalin an mi'tagu ayun hiyah munnananong hi'on inaynayyunun un'unudon nadan hapitna an nipa'innila' i da'yu. Te adiyu'e ya ma'id ha hilbin nan alyonyuy kimmulug ayu. ³Te nan namangulun impa'innila' i da'yu ya hidiye nan nipa'innila' damdaman ha'on an hidiye nan nangiyatayan Kristu hi bahul ta'u. Te hinan impitudo' Apu Dios hidin nadne ya hiyah naey mahapul an ma'at. ⁴Ya imbaga' bon da'yuy a'at di nilubu'ana mu hidin mi'atluh algo ya minahuwan Apu Dios. Ta danaen na'at ya niyunnudan hinadan impitudo' Apu Dios hidin nadne. ⁵Ya imbaga' bon da'yu an hidin timmaguwana ya namangulu an numpatigo i Peter ot ahi mohpe mumpatigoh nadan udum an apostoles ⁶ya naminghan an numpatigoh nadan nahuluk hi limay gahut an kimmulug i hiya. Ta ingganah ad uwani ya dakol i dadiyen numpatigana di wahna an aggeda ni' nate. ⁷Ya numpatigo bo i James ot ahi bo mumpatigo i didan namin an apostolesna.

⁸Ta hay udina ya mumpatigo i ha'on an ta'on on ma'id ahan ha bilang'un e middum hinadan tataguna ⁹te nunhiglan adi maphod nadan ina'inat'u an namamah din e' namalpaligatan hinadan kimmulug i Jesus. Ta hiya nan hay punnomnom'u ya ha'on di na'adda'ul hi an namin nadan a'apostolesna. ¹⁰Mu wada'ey matigoyuh maphod hi a'at'uh ad uwani ya ma'id ha udum hi nalpuwana hi'on bokon hi Apu Dios an nammo' i ha'on. Ta hiya nan ongal di numbalinan nan homo'na i ha'on. Te mabalin an waday inat'uh nadan ipatamun Apu Dios mu hiya damdamay bimmoddang i ha'on. Ya hay immannung ya dakdakkol di inat'u mu nadan udum an apostoles. Mu ta'on on athidi ya adi damdama mabalin hi alyo' di nan abalina' di gapuna te hay immannung ya nalpuh nan abalanan Apu Dios. ¹¹Ot ta'on on ha'on di muntudtudu onu nadan udum an apostoles ya hiya damdaman nan inunudyuy ituddumin namin.

¹²Te hay intuddumi ya hay namahuwan Kristu hidin natayana. Mu tanganu on wadaday udum i da'yu an mangali hi adi mamahuwan di nateh udum hi algo? ¹³Ot onha adi mamahuwan di nate ot agge namahuwan hi Jesu Kristu. ¹⁴Ya onha immannung an agge minahuwan Apu Dios hi Kristu ot ma'id mo bo ha hilbin nadan intanuddumin da'yu. Ya ta'on mo boh on nan pangulugyu i Apu Dios ya ma'id ha hilbina. ¹⁵Ot onha athidi an adi mamahuwan di nate ot ma'layyah ami mon namin an apostolesna an gapuh nadan emi intanuddu an nummahuwan Apu Dios i Kristu hi'on adida mamahuwan di nateh pidwana ya hi'on agge immannung an minahuwan Apu Dios hi Kristu. ¹⁶Te onha adida

mamahuwan nadan numpun'ate ot wan agge nimpe namahuwan hi Kristu. ¹⁷Ya onha agge namahuwan hi Kristu ot ma'id ha hilbin di pangulug ta'u te madusa ta'u damdama an gapuh bahu ta'u. ¹⁸Ya ta'on mo boh on hanadan nun'a'aten kimmulug ya mihi'anda i Apu Dios. ¹⁹Ya onha nan e ta'u kimmulugan ya ammunah ad uwanin atagu ta'uh tun lutay iyatana ot mahmo' ta'un kimmulug.

²⁰Mu ibaga' i da'yu an hi Kristu ya immannung an namahuwan hidin natayana ta hituwey panginnilaan ta'un an namin nadan numpun'aten kimmulug i Jesu Kristu ya mamahuwanda. ²¹Ta ta'on on nawaday ateh tun luta an gapuh numbahulan nan ohan tagu an hi Adam mu gapu boh nan inat nan ohan tagu ya mabalin an mamahuwandah pidwana nadan nun'a'ate. ²²Te an namin ta'u ya umannung an mate ta'u te holag dita'u i Adam. Mu gapuh nan kimmulugan ta'un Kristu ya mamahuwan ta'u. ²³Te hi Kristu ya hiyay namangulu hi namahuwan. Ya an namin nadan middum i hiya ya ahina mahuwan didah tun pumbangngadana. ²⁴Ta pogpogona mon namin di abalanan nadan nat'onat'on an mi'bhuhul i hiya ya ahina inyukod mo i Amanan hi Apu Dios ta hiyay mumpapto' hi an naminamin. Ta hituwe moy apogpogan tun luta. ²⁵Te hi Kristuy mun'ap'apu ta ingganah abakonan namin nadan adi maphod. ²⁶Ya hay ma'udih abakona ya nan takutan ta'u an ate. ²⁷Te nan impitudo' Apu Dios ya alyonay, Hi Kristuy nangiyukodana hi mun'ap'apu hi an namin.^s

Ot ma'awatan ta'u an agge iniddum Apu Dios di adolna. ²⁸Ta nagibbuh'en inabak Kristu an namin nadan adi maphod ta hiya moy Ap'apu ya ahina mohpe bo iyukod i Apu Dios ta hiya mohpey mun'ap'apu hi an naminamin.

²⁹Ya onha immannung an adi mamahuwan di nate ya tanganu on wadadan da'yuy mumpabonyag ta inomnomdah bonyag nadan agge nabonyagan ot mate? Ot nganne moy gapunah eda pangatan hidi? ³⁰Ya umat bo i da'mi an onha adida mamahuwan di nate ot nganney hilbimin e manolholtap hi nunhiglan ligat an gapuh pangun'unudanmih nan pohdon Apu Dios? ³¹Te immannung an abigabigat ya aya' hanan patapatayon. Mu ta'on on athidi ya ongal di pun'amlonga' hinan eyu kimmulugan ta hiya nan mabalin an itpol'uy ligat. ³²Hi ad Epesus ya nunhiglan aya' anon hinadan tataguh bungotdan ha'on. Ot onha ma'id ha tumaguwan hi pidwana ot nganney hilbinah e' pangit'itpolan ituwen pangatdan ha'on. Ya onha ma'id ha e tumaguwan hi pidwana ot wan iyunnudan'uh nadan tatagun mangalih namaaggot ya nangnangngan ta'u ya nangnangnnum ta'u te mate ta'u damdama.^t

³³Ot hanat adi ayu mihaphapitan. Te immannung an mi'mi'uyugta'eh nadan adi maphod di pangatda ya lo'tat ya athidi bon adi maphod di

^s 15:27 Psalm 8:6   ^t 15:32 Isaiah 22:13

pangat. ³⁴Ta hiya nan mahapul an munnomnomnom ayu ya indinongyun mangat hinadan pumbahulan. Te undan adi ayu bumain an wadadahnay mangalih kimmulugda mu onnot on aggeda innilah Apu Dios?

Hay E Amahuwan Di Adol

³⁵Ma'id ha mapto' ya alinah wadada i da'yuy mummahmah an alyonda hi nganney aton nan tagun nate an mamahuwan? Ya onha mamahuwanda ot nganney a'at di adolda? ³⁶Athina'e ya undan aggeyu innilay a'at nan ohok? Te nan ohok ya adi mabalin hi tumagu te gahin on mihok hinan luta ta milubu' ya ahi humango. ³⁷Ya hinan pun'ohokan ya bokon nan hangon di ohok di itanom mu nan namaganan an ohok an umat hinan gahhilang onu bi'ni. ³⁸Mu di'et nitanom ta himmango ya nat'on di tigona an miyunnudan hinan ninomnom Apu Dios hi umatana. Ya innila ta'un nat'onat'on di mitanom an aggeda numpapaddung. ³⁹Ot athidi an namin nadan matagun wahtun luta an agge numpapaddung di a'atda. Te hay tagu ya nat'on di adolna. Ya hay animal ya nat'on bo an adi umat hinan hamuti ya nan dolog. ⁴⁰Te hitun luta ya dakol di mun'ap'aphod an limmun Apu Dios. Ya atbohdi ad lagud. Mu nadan wahtun luta ya ad lagud ya agge numpapaddung di aphodda. ⁴¹Ya ta'on bo on nadan nat'onat'on an wah ad lagud ya aggeda damdama numpappadung. Te nan algo ya nat'on di binangna an adi umat hinan bulan. Ya ta'on bo on nadan bittuwon ya agge numpappadung di binangda ya aphodda.

⁴²Ot athidi boy a'at nan adol ta'uh tun amahuwan di nate. Te nan adol ta'uh ad uwani ya nalakan mate mu nan mihukkat an pun'adol ta'uh pidwana ya adi mo matmatte. ⁴³Ya ta'on on hanan adi maphod di tigona ya ma'id ha abalinana hi'on mate mu hitun mamahuwan hi pidwana ya mumbalin hi mapmaphod di tigona ya ongal di abalinana. ⁴⁴Nan adol ta'uh ad uwani ya hitun luta ya abuh di mabalin hi punhituwana. Mu hitun amahuwan ta'uh pidwana ya nan Espiritun Apu Dios moy mangdat hi itaguwan tun adol ta'u. ⁴⁵Te hay impitudo' Apu Dios ya alyonay, Nan namangulun tagun hi Adam an limmun Apu Dios ya nidattan hi pi'taguwan hitun luta^u mu hi Kristu an ma'alih na'udin hi Adam di nangdat hi pi'taguwan hi munnananong. ⁴⁶Ta hiya nan hay namangulu ya nan pi'taguwan hitun luta ot ahi nan pi'taguwan i Apu Dios hi munnananong. ⁴⁷Te nan namangulun tagu an hi Adam ya nalpuh pito'. Mu nan ma'alih mi'adwan hi Adam ya nalpuh ad abunyan. ⁴⁸Ta an namin ta'un tataguh tun luta ya nipaddung ta'u i Adam an pito' di nalpuwana. Mu nadan tatagun waday pi'taguwanda malpuh nan Espiritun Apu Dios ya mipaddungdah nan tagun nalpuh ad abunyan. ⁴⁹Ta ta'on on hi Adam

^u 15:45 Hidin Hopapna 2:7

di nipaddungan ta'uh ad uwani mu udum hi algo ya mipaddung ta'u damdama i Jesus an hiya nan ma'alih nalpuh ad abunyan.

⁵⁰Ot ipa'innila' i da'yun i'iba an hituwen adol ta'uh ad uwani ya waday apogpogana ya adi mabalin hi e mi'hituh nan pun'ap'apuwan Apu Dios.

⁵¹Donglonyu tun ibaga' te hituwe ya agge ni' nipa'innila. Te adi an namin di kimmulug ya mateda mu an namin ta'u ya ahi hukkatan Apu Dios di adol ta'u. ⁵²Ta na'omtang an ay ohay kodom di mata ya midihhan hinan ma'udin gangoh nan tangguyub hi ad abunyan ya ma'at. Te hiyah gumangoh nan tangguyub ya an namin nadan kimmulug an numpun'ate ya bumangonda ya mahukkatan di adoldah balu an adi mo matmatte. Ya ta'on on nadan namatin agge nate ya mahukkatan di adoldah balun adol. ⁵³Ya manu'eh aton hidin Apu Dios ya ta wan nan a'at di adol ta'uh ad uwani an mate ya mahukkatan hinan balun adol an adi matmatte. ⁵⁴Ta na'at'eh diye ya hidiyey ipa'annungan nan impitudo' Apu Dios an alyonay, Nagibbuh mon na'abak di ate.

⁵⁵Ot ma'id mo ha ateh itakut ta'u te adi mo mabalin hi mate ta'u.^v ⁵⁶Te hay nalpuwan di ate ya nan bahul an hidiye nan adi pangunudan hinan tugun Apu Dios.

⁵⁷Ot ongal di punhanaan ta'u i Apu Dios te an namin ta'un mundinol hinan Ap'apu ta'un hi Jesu Kristu ya middum ta'un hiyah tun pangabakana. ⁵⁸Ta hiya nan hay pohdo' an ibaga i da'yun i'iba ya maphod on nahamad di pangulug ta'u ta adi ta'u nalakan mihaphapitan hinadan nibahhon tududu. Ya maphodot on way oha i dita'u on ihamadnan mangat hinan pohdon nan Ap'apu ta'u. Te an namin nadan aton ta'un ipatamun Apu Dios ya adi mabalin hi namaag ya ma'id ha punhilbiyanan dita'u.

Hay Pangamungan Nadan Kimmulug Hi Iboddangdah Ibbada

16 ¹Hay itudo'u bo ya nan atonyun mun'amung hinadan pihhun ninomnomyun iboddang hinadan ibba ta'un kimmulug hi ad Jerusalem^w ya hanat iyunnudyuh nan imbaga' an atondah nadan simba'an hi ad Galasya. ²Ot hay maphod ya hinan Duminggu ya way ohaon hiniwwena dohah nan pihhuna an miyunnudan hinan nahapulana. Ta adiyu ihod hi umaliya' on ahiyu nomnomon an mun'amung. ³Ta hitun umaliya' hina ya na'amung mo tuwali ta ipiye' hinadan pot'onnyun mangiye i dadiyen iboddangyu. Ya iphod'u ha tudo' ta pa'yodonda ta panginnilaandah ad Jerusalem an dita'uy nannag i dida. ⁴Mu alina'eh on udu'dulnah ona' mi'ye ya ta'omman ta ha'on di mangi'uyug i dida.

Hay Ninomnom Paul Hi Pangayana

⁵Hitun umaliya' hina ya mundagguha' ni' hi ad Masedonia mu adiya' madnehdi. ⁶Ya alinah madmadney iha'ada' hina ta damunah mala"uh

^v 15:55 Hosea 13:14   ^w 16:1 Roma 15:25-27; Galasya 2:10

di lowang. Ta mabalin an boddangana' i da'yu hinan umaya' hi udum an boble. ⁷Te hiyah naey pohdo' an aton hi'on iyabulut nan Ap'apu ta'u ta adiya' umalin mangidungon da'yu ya ammuna. ⁸Mu ad uwani ya ninomnom'un hituh ad Epesus di iha'ada' ni' ta ingganah on magibbuh nan ngilin an Pentekos. ⁹Te dakoldahtuy mabalin hi pangipa'innilaa' hinan hapit Apu Dios mu dakolda boy bumohbohohol an gapu ituwen ato'.

¹⁰Ot alina'eh umalihnah Timothy ya hanat apngaonyu ta wan maphod di punli'nanan ayna nunhituwan hina. Te hiya ya oha bon puntamuwon nan Ap'apu ta'u an umat i ha'on. ¹¹Ta hiya nan maphod di ipatigoyuy pamhodyun hiya. Ya boddanganyu ta wan mapmaphod di ena akakan hina hi pumbangngadanahtu. Te hadhaddo' hi ena abangngadan an didah nadan udum an i'iba ta'u.

¹²Ya hi ibba ta'u'en hi Apolos ya inhapita' ta wan mi'yalih nadan udum an umalin mangidungo i da'yu mu alyonay bokon ni' hi ad uwani anu. Mu waday timpu an lo'tat ya umali ta tigon da'yuhna.

Hay Ma'udin Intugun Paul Hinadan I Kulintu

¹³Hay pohdo' an itugun bon da'yu ya mahapul an halipodpodonyu ta adi ayu mabaliyan. Ta ita'dogyu nan pangulugyu ya hanat natulid ayun mangunud i Kristu ta nanongnan nahamad di pangulugyu. ¹⁴Ya nomnomnomon ta'u bo ta wan an namin di aton ta'u ya mipatigoy pamhod ta'uh nadan ibba ta'un tatagu.

¹⁵Da'yun i'iba, innila' ot innilayu da Estepanas an hina'amma. Te diday namangulun kimmulug hinah nan probinsya hi ad Akaya. Ya dida eh'ay bumanoddang hinadan ibbayun kimmulug hina. ¹⁶Hay maphod ya iyunnudyuh nadan tatagun athidiy pangatda an umat hinadan udum an ibba ta'un muntamuh nan ipatamun Apu Dios.

¹⁷Ongal ahan di pun'am'amlonga' hi immaliyan hitun da Stepanas an didan namin i da Portunatus ya hi Akaikus. Te hidin immalida ya immudu'dul di engle' hi agge' nannaniggan i da'yu. ¹⁸Te hay immaliyandahtu ya ongal di nangipa'amlongandan ha'on an umat hi nangipa'amlongandan da'yuhna. Ot nadan athitun tatagu an maphod di a'atda ya mahapul an donglon ta'u dida.

¹⁹Pohdo' bon ipa'innilan da'yu an nomnomnomon da'yuh nadan kimmulug hinan probinsya hi ad Asia. Ya atbohdiy imbagan da Akila i Prisila an himbale ya nadan kimmulug an uggan ma'amung hi baleda. ²⁰Ya ta'on on hanadan ibba ta'un kimmulug hituh ad Epesus ya nomnomnomon da'yu damdama.

Ya maphod hi'on nundadammu ayu'eh nan pundayawan i Apu Dios on munhin'a'apnga ayu.

---

x 16:8 Nan Pentekos ya hidiye nan ngilin di nagibbuhnan di gapas. Bilang 28:26

²¹Ot ipa'innila' i da'yu an hituwen dappuh tuwen tudo' ya ha'on di nangitudo' ta ibaga' an hanat mapmaphod ayuhna.

²²Ot hi Apu Dios di ukod an mundusah nadan tatagun ma'id ha pamhodan hiya.

Hanaot ta mumbanggad'a mo an Ap'apumi.^y

²³Ot hanat minaynayun an hom'on dita'u hinan Ap'apu ta'un hi Jesu Kristu.

²⁴Ot hituway nomnomnomonyu an pohpohdon da'yun i'iba an kimmulug i Jesu Kristu.

---

^y 16:22 Hay hapit di Greek hinan hanaot ta mumbanggad'a mo an Ap'apumi' ya Maranata.